

**CHP Genel Başkanı
Bülent Ecevit'in
CHP XXII.KURULTAYI'ni
Açış Konuşması**

2004

SA

1207

14 Aralık 1974 Ankara

**CHP Genel Başkanı
Bülent Ecevit'in
CHP XXII. KURULTAYI'ni
Açış Konuşması**

14 Aralık 1974 Ankara

Bu kitabın geliri CHP Genel Merkezinindir.

04 SA 1207

Güneş Matbaacılık T. A. Ş. — Ankara
Ocak — 1975

CHP XXII. Kurultayının Değerli Delegeleri, Sayın konuklar, Sayın Basın Radyo ve Televizyon temsilcileri :

XXI. Kurultayımızdan bu yana dünyada, Türkiye’de, CHP’de biri-biriyle bağlantılı büyük değişiklikler ve gelişmeler oldu.

Büyük devletler arasındaki ilişkilerin yumuşaması yolunda ileri adımlar atıldı. Batı Avrupa’nın Amerika’dan ayrı olarak ve Amerika’ya rağmen dünya politikasına ve ekonomisine bir ölçünün üstünde ağırlığını koyamayacağı görüldü. Batı Avrupa ülkelerinin kendi aralarında da gruplaşma eğilimleri belirdi. Fakat Amerika da Avrupa’yı bir yana bırakarak dünya politikası yürütemeyeceğini, bunun en başta kendi çıkarı açısından doğru olmayacağını gördü.

Amerika’nın ağırlığı, yalnız Avrupa’da değil, Ortadoğu’da ve başka bölgelerde de artmakla beraber, Amerika’nın öncülüğünü yaptığı kapitalist ekonomiler ciddi bir sarsıntı içine girdi. Ama bu sosyalist ekonomilere de belirgin bir üstünlük kazandırmadı. Çünkü bu bloka dahil ülkeler de, her zamankinden daha çok kapitalist ekonomilere dayanma, hiç değilse onlarla dayanışma ihtiyacını duymağa başladılar.

Bu arada çok önemli bir değişiklik oldu : Ham madde üreten az gelişmiş ülkelerden bazıları dünya ekonomisinde ve politikasında

ağırlıklarını duyurur oldular. Gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki mesafenin giderek büyümesinin kaçınılmaz olduğu varsayımı büyük ölçüde sarsıldı. Fakat buna karşılık bu ülkeler de, hattâ bu ülkelerin en zenginleri de, kısa zamanda gördüler ki, gelişmiş büyük devletlere karşı veya onlara rağmen bir dünya politikası izleme veya dünya ekonomisini etkileme gücüne bir ölçünün ötesinde sahip değildirler. Teknolojik üstünlüğü ellerinde tutan ülkelerle bir ölçünün ötesinde ters düşemeyeceklerini ve bir ölçünün ötesinde onlardan bağımsız bir tutum izleyemeyeceklerini gördüler.

Bu genel tablo şunu gösteriyor :

Çağımız dünyasında kişiliği olan bir dış politika izlemek genellikle çok güçleşmiştir. Büyük devletler için de küçük devletler için de, gelişmişler için de, gelişmemiş olmakla birlikte doğal zenginlikleri bulunanlar için de güçleşmiştir.

Oysa işte böyle bir ortamda, CHP'nin kısa iktidar döneminde, Türkiye, kişiliği uzun zamandır görülmemiş ölçüde belirgin ve büyük ölçüde bağımsız bir dış politika izleyebilmeyi başarır duruma geldi.

DIŞ POLİTİKAMIZDAKİ BAŞARININ SIRRI

Bu başarının sırrı nerededir ?..

Bu konudaki düşüncelerimi söyleyeyim :

- **Savaşırken bile barışçı olduğumuzu bütün dünyaya gösterdik.**
- **Kendi sorunlarımızı dünya sorunlarından soyutlamadık. Kendimizi düşündüğümüz kadar dünyayı da, dünya barışını ve dengesini de düşündüğümüzü herkes gördü.**
- **Dış politikada, bir savaş içindeyken bile, duygusallıktan kaçındık.**
- **Dış politikada ideolojik yaklaşım izlemedik. İdeolojik yaklaşımın karşıtı sayılabilecek oportünizme de kapılmadık.**
- **Dünya tarihinde pek görülmemiş ölçüde açık, dürüst ve tutarlı bir tutum izledik. İlişkide bulunduğumuz ülkelerden birçoğu da bize karşı böyle bir tutum izleme zorluğunu duymağa başladılar. Açık politika, bize dış ilişkilerimizi halkla birlikte oluşturma, her adımımızda halkın ağırlığını duyurma olanağını**

verdi. Bundan büyük güç kazandık. Demokrasiden uzaklaştıkça dış politikada ne kadar zayıf düşülebileceğine en belirgin örnek haşhaş sorundur. Fakat demokratik kurallar içinde halk desteğiyle oluşturulan bir dış politika karşısında en güçlü devletler bile bilirler ki karşılarındaki hükümete baskı yapmanın yararı yoktur. Çünkü o hükümetin ardında baskıya boyun eğmeyecek bir halk vardır.

● Neler yapmamız gerektiğiyle neler yapabileceğimizi iyi hesapladık ve uzlaştırdık. Kıbrıs'ta zafer sarhoşluğuna kapılmadık. Durulacak yeri iyi seçtik.

● Dünyada kazandığımız saygınlıktan cüret alıp da dünya dengesini etkileme heveslerine kapılmadık. Küçüklük kompleksine de büyüklük kompleksine de kapılmadık. Hiçbir baskı karşısında haklarımızdan taviz vermeyeceğimizi, ama haklarımızı kullanırken dünya barışına ve dengesine özen göstereceğimizi ortaya koyduk. Dünya için yeni problemler yaratmayacağımızı gösterdik.

● Amerika'ya boyun eğmedik, fakat Amerika'yla dostluğumuzu daha sağlam temellere oturtmayı başardık. Kıbrıs'la ilgili Sovyet önerisine, büyük-küçük hiçbir devlet razı değildi. Ama hiçbiri de açıktan «hayır» diyemiyordu. Yalnız biz dedik. Fakat Sovyetlerin dünya barışı ve güçler dengesi açısından haklı sayılabilecek kaygılarını da anladığımızı ve gözettiğimizi ortaya koyduk. Böylece Sovyetler'le de dostluğumuzu daha sağlam temellere kavuşturduk.

● Güvenilir bir müttefik olduğumuzu gösterdik. Ama ittifak bağlantılarımız dışında kalan dünyaya daha çok açılmaya başladık.

● Belli bir blokta yer alan büyük devletler dışındaki ülkeler, hele kanat ülke durumundaysalar, genellikle büyük devletler arasındaki yumuşamadan, detanttan huzursuzluk duyabilirler. Gerginliğin, kutuplaşmanın devamında, müttefikleri gözündeki önemlerini ve vazgeçilmezliklerini sürdürebilmek bakımından yarar görebilirler. Biz, tam tersine, yumuşamayı bütün gücümüzle destekledik.

● Türkiye hem Ortadoğu hem Avrupa devletidir. Fakat Ortadoğu'da Batı'nın temsilcisi durumunu kabullenemeyeceğimizi gösterdik. Ortadoğu ile Batı arasındaki yeni bir nitelik ve boyut kazanan ilişkilerde, kişilikli bir dış politikayla, Ortadoğu ülkele-

rinin kişiliklerine, haklarına saygılı bir politikayla, çok yararlı olabileceğimizi ortaya koyduk.

● Dünyaya daha büyük ölçüde açılma politikası izlerken, ileri teknolojileriyle kalkınmamıza büyük katkılarda bulunabilecek, fakat bunu yaparken de dış veya iç politikamızı etkilemeye kalkışmayacak ülkelerle ilişkilerimizi geliştirmeye, o arada örneğin İskandinav ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirmeye önem verdik.

● Bu yüzyılın başlarında az gelişmiş dünya ülkeleri için bağımsızlık hareketlerinin öncülüğünü yapmıştık. Şimdi de, gelişme halindeki veya az gelişmiş ülkeler için özgürlükçü demokrasinin öncülüğünü yapar duruma geldik. Kendi ülkesinde her türlü güçlüğü yenerek demokrasiyi yaşatan bir ulus olduğumuzu gösterdik. Bunun yanısıra çevremizde de demokrasinin yerleşmesine katkılarda bulunmaya başladık. Demokratik ülkeler olsun, sosyalist ülkeler olsun, yıllardır Yunanistan'da dikta rejiminin sona ermesini sağlamak için her türlü çareye, baskıya, ablukaya başvuruyorlardı. Fakat bir sonuç elde edemiyorlardı. Türkiye'nin tutumudur ki, Yunanistan için de tekrar demokrasinin yolunu açtı.

● Yalnız dış politikamızla değil, izlediğimiz iç politikayla da, Türkiye'de demokratik özgürlükleri genişletmekle de, dünyada ülkemizin saygınlığını arttırdık.

MİLLİYETÇİLİK VE HAŞHAŞ SORUNU

Genel unsurlarıyla belirttiğim bu kişilikli dış politikanın belirtilerinden biri hükümetin haşhaş ekimine yeniden izin verme kararıyla görüldü. Bizim karşımızda «milliyetçi cephe» kurmağa heveslenenlerden bazıları bu konudaki çekingenliklerini, ürkekliklerini saklayamıyorlardı. Hattâ, Amerika'yı gücendirmemiz olasılığına karşı hükümete uyarılarda bulunuyorlardı. Örneğin AP Genel Başkanı Sayın Demirel, herhalde yabancılar tarafından kolaylıkla okunabilsin diye, Türkiye'de yayınlanan bir İngilizce gazeteğe haşhaş ekiminin serbest bırakıldığı günlerde böyle bir demeç verdi. 17 Temmuz 1974 günü AP yanlısı bir gazetede de Türkçesi yayınlanan bu demecinde Sayın Demirel şöyle diyordu :

«Yasak kalsın diyenler olacaktı. Devam etsin diyenler olmasa bile, kalktığı takdirde Türkiye ne çeşit husumetlere maruz kalacak di-

ye düşünenler olacaktı. Atılacak adımın ne getireceği, ne götüreceği, Türkiye'ye ne sağlayacağı iyice hesaplanmalı ve ona göre hareket edilmeliydi.

«Hükümet haziran sonunda ekimin yeniden başlaması kararına vardığına göre, sanırım ki bu değerlendirmeyi enine boyuna yapmışlardır. Aldığı kararın Türkiye'nin bağımsızlığı ile bir alâkası yoktur. Çünkü Türkiye yasak kararını alırken de bağımsızdı. Çünkü Türkiye'nin bağımsızlığını ispatlamaya da hacet yoktu. Yasağı kaldırmak külfetli bir iş değildir. Kaldırdım dersin kalkar. Kaldırılırken de sanırım ki bir değerlendirme gözönünde tutulmuştu. Bu değerlendirme sonunda, hükümet yasak kararını kaldırmayı uygun bulduğuna göre, bu kararın getireceğinin götüreceğinden fazla olması gerekir. Hadiseye böyle bakarım.»

İşte CHP'ye karşı «milliyetçi cephe» kurmak iddiasında bulunanlardan birinin haşhaş olayına bakışı bu... Getireceği varmış, götüreceği varmış. Getirdiği açık : Köylümüze hak, ulusumuza onur... Götürdüğü nedir?... Sadece ulusumuzun içindeki eziklik...

Gene aynı gazetede çıkan demecinde Sayın Demirel, gerek kıta sahanlığı gerek haşhaş konusuyla ilgili olarak şunları söylüyordu :

«CHP ve onun sayın Genel Başkanı Türkiye'nin ulusal çıkarlarının bekçiliğini ne zaman üzerine aldı ? Buna hakkı yoktur. Esasen ne Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruyacak güce sahiptir, ne de bu hesapları doğru yapacağına inanmam. Ulusal çıkarlar bir hesap meselesidir.»

İşte bizim milliyetçilik anlayışımız Adalet Partisinininkinden bu noktada ayrılıyor : Bize göre çıkar başkadır, hak başkadır. Çıkar, bir hesap meselesi olabilir. Ama ulusal haklar bir hesap meselesi olmaz bizim gözümüzde. Ulusal haklar, çıkar hesaplarına uysa da uymasa da mutlaka korunmak veya alınmak gerekir.

Şimdi milliyetçi cephenin kuruluş çağrılarını yapan Sayın Demirel, bizim haşhaş ve kıta sahanlığı mücadelelerini verdiğimiz günlerde, bir yandan yabancılara hitaben böyle demeçler vererek, öbür yandan Parlâmento'da kıta sahanlığı ile ilgili yetki isteklerimizi reddederek, dünyaya, bu gibi ulusal dâvalarda kendisinin ve partisinin ne kadar uysal davrandığını gösterip sevimli görünmeye uğraşıyordu.

Aynı günlerde, «milliyetçi cephe»nin «başbuğ»u olmak iddiasındaki bir zatın, MHP Genel Başkanı Sayın Alpaslan Türkeş'in de gazetelerde bir demeci çıkıyordu. Demeçte benim haşhaşla ilgili hükü-

met kararını açıklamak üzere Afyon'a gidişim «akılsızlık» ve «gaflet» olarak nitelendirildikten sonra şunlar söyleniyordu :

«Kıbrıs'ta antlaşmalarla meydana gelen kurulu düzenin kaldırılmasına seyirci kalışımızın başlıca sebebi, Batı dünyası ile Batı dünyasının büyük lideri ABD ile aramızdaki mesafeyi açan ve bizi düşmanlıklar ortasında bırakarak yalnızlığın uçurumuna iten bir dış politikanın takip edilmesidir.»

Devam ediyordu Sayın Türkeş :

«Haşhaş ekimine yeniden müsaade verilmesi, nümayişkâr bir şekilde ele alınmış, ne Türkiye'nin millî menfaatleri ne de Türk köylüsünün iktisaden kalkındırılması yönünden imkânlar değerlendirilmemiştir... Konu Amerika'ya karşı bir meydan okuma şekline çevrilmiş ve Türkiye ile Amerika ilişkilerinin bozulması için gerek devlet yayın organlarında ve gerekse bir kısım basında akılsızlık son haddine kadar götürülmüştür. ... Yapılacak ilk şey, haşhaş konusu başta olmak üzere Amerika ile acele müzakerelere girişmek ve aramızdaki eski dostane samimiyet ve yakın işbirliğini kurmaktır.»

Bu sözlerden ne kastedildiği açık : Kendi topraklarımızda neler ekip neler ekemeyeceğimizi bir yabancı devletle müzakere konusu yapalım... Haşhaş konusunda Amerika'lıların isteklerine uyalım... Buna karşılık Amerika da köylümüze ne bağışta bulunursa onu alıp şükredelim...

«Milliyetçi cephe Başbuğ»unun nasıl paniğe kapıldığı ve Türk milletini nasıl bir teslimiyet içine sürüklemek istediği görülüyor.

Sayın Türkeş, demecini şöyle bitiriyordu :

«Sayın Ecevit'in zihniyetiyle ve bugünkü koalisyon hükümetiyle memleket işlerinin selâmet yoluna girmesi mümkün değildir. Bu koalisyonun acele iktidardan çekilmesi ve millî bir koalisyon hükümetinin kurulması gereklidir. Kurulacak olan millî koalisyon hükümeti en geç 1975 Ekim ayına kadar genel seçimlere giderek memleketimizin daha sağlam bir iktidara kavuşmasını sağlamalıdır.»

İkibuçuk ay sonra Sayın Cumhurbaşkanının başkanlığındaki bir toplantıda seçimleri öne almanın «memleketimizin yüksek menfaatleri açısından» sakıncalı olacağını ileri sürecek olan Sayın Türkeş, temmuz ayında böyle konuşuyordu.

Biz «milliyetçi cephe»den gelen bu türlü ürkekçe telkinlere kapılmadık ve haşhaş ekimi yasağını kaldırdık. Bunun sonucu olarak

Türkiye'nin dünyadaki durumu ve saygınlığı sarsılmak şöyle dursun, haşhaş ekimi konusunda en çok kaygı duyanlar bile Türkiye için övgü yarışına girdiler. Türk Hükümetinin haşhaş ekimine müsaade ederken afyon kaçakçılığını önlemek üzere başvurduğu tedbirleri Birleşmiş Milletler ve Amerika, bütün dünyaya örnek gösterdiler.

19 Eylül'de Birleşmiş Milletler, «Türk Hükümetinin kararını hararetle alkışladı»ğını resmî bildiriyle dünyaya ilân etti. 20 Eylül'de Amerikan Dışişleri Bakanlığı, Türk Hükümetinin kararından «çok memnun» olduğunu bildirdi.

Gazeteciler Amerikan Dışişleri sözcüsüne sordular :

«Yani Amerika, Türkiye'nin haşhaş ekimini yasak etmesini sağlama yolundaki çabalarından vaz mı geçiyor?»

Sözcü şu karşılığı verdi :

«Biz Türk Hükümetinin kararından çok memnunuz.»

16 Ekim'de de Birleşmiş Milletler bir başka bildiri yayınlayarak Türk Hükümetinin haşhaşla ilgili kararını bütün dünyaya örnek gösterdi. Türk Hükümetinin benimsediği yöntemle bir yandan afyon kaçakçılığı konusunda duyulan bütün kaygıların yatışmış olduğunu, bir yandan da haşhaşın üretici için ekonomik verimliliğinin artmış olduğunu açıkladı.

Nihayet iki gün önce ajans haberlerinden öğrendik ki, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Türkiye'nin kararlaştırdığı yöntemi uygulayacak olan ülkelere malî ve teknik yardımda bulunulmasını kabul etmiştir.

Demek ki, hem Türkiye'de haşhaş ekimi yasağı kalkmıştır, hem de istersek dünyadan Türkiye'ye haşhaşla ilgili yardım gelebilecektir.

Demirel'in deyimlerini kullanarak söyleyeyim :

Hükümetimizin kararı, Türkiye'den hiçbir şey götürmemiştir. Ama Türkiye'ye, manevî ve maddî, çok şey getirmiştir.

Biş haşhaş konusunda çıkar hesabı yapmadık. Ne getirir ne götürür hesabı yapmadık. Kendi haklarımızla insanlığın kaygılarını nasıl bağdaştırırız, onun hesabını yaptık ve görüldü ki bu hesabı da başarıyla ve şerefle yaptık.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin kurduğu hükümet, aynı kararlı ve milliyetçi tutumu, bazı iç engellemelere rağmen Ege'deki denizaltı kay-

naklarımıza sahip çıkılması konusunda da, yabancı petrol şirketlerine karşı ulusal haklarımızın korunması konusunda da gösterdi.

Ve nihayet hükümetimiz uzun yılların çözülmez sanılan sorununu da, Kıbrıs sorununu da, şerefli bir çözüme ulaştırdı.

KIBRIS SORUNU

Kıbrıs sorununun çözümü yolunda adımlar atarken dostlarımızdan baskılar gelmediğini sananlar varsa çok yanılıyorlar. Yunanlılar, Amerika'yı Türkiye'nin Kıbrıs Harekâtına engel olmaya uğraşmamakla itham ederken, Amerika'ya karşı haksızlık ediyorlar.

Gerçek odur ki, bizi bu harekâttan vazgeçirmek üzere ilkin Londra'ya, sonra Ankara'ya gelen Amerikan hükümetinin temsilcileri, 20 Temmuz'da sabaha karşı, ancak uçaklarımıza hareket emri verildiğini, işin işten geçtiğini öğrendikten sonra, Başbakanlıktaki odamızdan ayrılıyorlardı. Kendilerine son sözlerim şunlar oluyordu :

«Bundan on yıl önce de bu geceki benzer görüşmeler, olaylar oluyordu aramızda. Siz bizim Kıbrıs üzerindeki haklarımızı kullanmamıza engel oluyordunuz. Biz de size uyuyorduk. On yıl önce ikimiz de hata ettik. Siz bize engel olmakla hata ettiniz, biz de size uymakla hata ettik. Kıbrıs'ta bugünkü duruma yol açılmış, üstelik Türkiye - Amerika ilişkileri ağır tahribata uğramış oldu. Tarih tekrür edebilir. Ama bu, hataların da tekrar edilmesi için neden sayılmamalıdır. Biz bu kez on yıl önceki hatamızı tekrar etmeyeceğiz. Umarım ki siz de tekrar etmezsiniz.»

Bu konuşmadan sonra, dostlarımız, havaalanı kapanmadan önce uçaklarına binip gitmek üzere Başbakanlıktan ayrılıyorlardı. Aynı anlarda da Türk Hava Kuvvetleri uçakları Kıbrıs'a gitmek üzere üslerinden ayrılıyorlardı. Tarihte yeni bir sayfa açılıyordu.

Sonunda ne oldu?... Türkiye ile Amerika'nın arası mı açıldı? Tam tersine, ilişkilerimizde on yılın yaraları hızla kapanmaya başladı. Amerika, ağır baskılar altında bile haklarında direnen ama sözüne de dostluğuna da güvenilen, kendi haklarına sahip çıkarken dünya barışını ve dengesini de gözetten bir müttefik buluyordu karşısında.

Uluslararası gerçekte dostluk, eşitler arasında kurulur. Uluslararası gerçekte dostluğun temeli, birbirinin onuruna, haklarına, haklı çıkarlarına karşılıklı saygıdır. Türk - Amerikan dostluğu ve ittifakı da uzun yıllardır ilk kez işte böyle bir temele oturuyordu. Ame-

rika'da bir devlet başkanı ve bir dışişleri bakanı Türkiye ile ittifak bağlarını, dostluk ilişkilerini sürdürebilmek üzere, Rum asıllı seçmenlerin etkisi altında kalan kendi kongreleriyle karşı karşıya gelmeyi göze alıyorlardı.

Gerçi şimdi karşımızda Amerikan askerî yardımının kesilmesi sorunu var. Amerikan Kongresinin bu kararı almasının mazur görülecek yanı yoktur. Ama ilişkilerimizde bu yeni pürüzün, geçici olduğunu umduğumuz bu pürüzün ortaya çıkması, Türkiye'nin hiçbir taviz vermesine, herhangi bir baskıya boyun eğmesine gerek kalmadan önlenbilirdi. Hattâ o arada Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili insanlıkçı amaçlarına doğru daha ileri adımlar da atılabilirdi.

Ne çare ki bir yandan hükümet bunalımının uzayıp gitmesi, bir yandan da eski koalisyon ortağımızın, hükümet içinde elimizi kolumuzu bağlaması, bu yöndeki olanakları zamanında değerlendirmemizi engelledi. Bütün güçlüklerini göze alarak, tek başımıza hükümet kurmak istedik, öylelikle Türkiye'nin ve Kıbrıs'ın ivedi sorunlarına zaman yitirmeksizin çözüm getirebilmek istedik. Bu konuda da engellendik.

ORTAK PAZAR SORUNU

Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişkilerimizin Türkiye yararına yeniden düzenlenmesi yolunda da hükümetimiz zamanında adımlar atılmaya başlandı. Türkiye'nin bu konuda düşürüldüğü güç durumun mutlaka giderilmesi gerektiğini bütün dostlarımıza anlatabildik. Devlet bürokrasisinin kendi içinde yıllardır bu konuda bir yara gibi işleyen ayrılıkları giderdik. Bu ulusal sorun üzerinde devlet yönetimini, uzmanları, sanayicileri ilk kez birleştirdik.

Demokratik sol anlayışıyla CHP'nin güçlenmesi ve hükümet kurabilmesi, Türkiye'nin bütün dünyada ve o arada demokratik ülkeler topluluğunda saygınlığını büyük ölçüde arttırmıştı. Temel inançları ve ilkeleri özgürlükçü demokrasi olan ülkeler Türkiye'yi de artık kendilerinden biri sayar duruma gelmişlerdi ve Ortak Pazarla ilgili şikâyetlerimizi ve isteklerimizi daha büyük ilgiyle ve dikkatle dinlemişlerdi.

DÜNYAYA AÇILIŞ

Özetlersek, CHP'nin kısa hükümet dönemi, Türkiye'nin dünyadaki saygınlığının ve öneminin büyük ölçüde arttığı bir dönem oldu...

Türkiye'nin dış politikadaki kişiliğinin belirginleştiği dönem oldu... Türkiye'nin haklarının her alanda en iyi korunduğu, yitirilmiş haklarının ise geri alınmaya başladığı dönem oldu... Türkiye'nin, bir yandan dostlarıyla ve müttefikleriyle eşit koşullar altında daha sağlam ilişkiler kurduğu ama bir yandan da siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkileri bakımından çevresine ve bütün dünyaya daha çok ve daha güvenle açıldığı bir dönem oldu.

Dünyaya bu açılışın bir kanıtı da bugünkü Kurultayımızdır. Bütün dünyada, demokratik olsun olmasın hemen bütün ülkelerde, siyasal partiler, değişen ölçülerde dış ilişkiler kurarlar; öylelikle dünya barışının gelişmesine ve kendi ülkelerinin dış politikasına katkıda bulunmaya çalışırlar.

Türkiye bu bakımdan birçok ülkenin gerisinde kalmıştı. Şimdi ilk kez Türkiye'de bir parti, Türkiye'nin en büyük partisi, ülkemizde de bu geleneği başlatıyor. Bu yönde henüz küçük bir adım atmış bulunuyoruz. Fakat bu sadece bir başlangıçtır.

Avrupa Konseyindeki CHP'li üyeler bu yıl, Konsey üyesi ülkelerin sosyal demokrat veya demokratik sosyalist partilerinin grubuna katılmışlardı. Biz de Kurultayımıza o gruptan bir temsilci kurulu çağırдық. Bu çağırımıza uyarak gelen değerli konuklarımız şimdi aramızdadırlar. Cumhuriyet Halk Partisi adına kendilerine «hoşgeldiniz» diyorum.

Önümüzdeki aylarda ve yıllarda, CHP, yalnız Avrupa'nın sosyal demokrat ve demokratik sosyalist partileriyle değil, dost ve komşu başka ülkelerin de, rejimleri değişik ülkelerin de göreceli olarak kendisine yakın sayılabilecek partileriyle uygar ilişkiler kuracaktır. Öylelikle Türkiye'nin dünyaya açılmasına ve dünya barışına, dünyada sosyal adaletin, hakça ve insanca bir düzenin yaygınlaşmasına daha büyük katkılarda bulunacaktır.

Burada şunu önemle belirtmek isterim :

Bu partilerle kuracağımız ilişkiler, dost ülkelerde başka partiler de iktidarda bulunsalar o ülkelerle ilişkilerimizi aksatmayacaktır. Parti olarak dış ilişkilerimizle devlet olarak dış ilişkilerimiz arasındaki dengeyi ve uyumu daima gözeticeğiz.

Bugün hemen hiçbir ülkede dış ilişkileri yalnız hükümetler, yalnız dışişleri bakanlıkları yürütmez. Partiler de bu alanda büyük görevler, sorumluluklar yüklenir. Türkiye'de bu, şimdiye kadar, birtakım önyargılarla ve gereksiz çekingenliklerle ihmal edildiği içindir ki,

şimdiye kadar Türkiye, en haklı sorunlarını bile dünyaya anlatabilmekte, en haklı sorunlarıyla ilgili olarak bile dünya kamuoyunu oluşturabilmekte büyük güçlük çekmiştir. Türkiye'nin öncü ve ilerici partisi olarak, şimdi, dış ilişkiler alanında da yeni ve ileri bir atılımın öncülüğünü yapıyoruz.

DIŞ POLİTİKA YAKLAŞIMIMIZ

Dış ilişkilerle ilgili genel sözlerimi bitirmeden önce bir şey daha ekleyeceğim : Dış politikada ideolojik yaklaşımdan da oportünist yaklaşımdan da uzak kaldığımızı aynı zamanda duygusallıktan uzak kaldığımızı belirtmişim. Bunların yanısıra dış politikada ekonomik yaklaşıma güvenlik mülâhazaları kadar önem vermeye de kararlıyız.

Ekonomik yaklaşıma bu önemi vermemiz demek, haliyle, ulusal güvenliğimiz için ve ortak güvenlik için sürdürdüğümüz dostluk ve ittifak bağlantılarıyla aşırı bağımlı kalmayacağız demektir. Bunların dışında da geniş bağlantılar kuracağız demektir. Bu tutum, bizi yalnızlıktan daha çok kurtaracağı için, dolaylı olarak güvenliğimizi de olumlu yönde etkileyecektir.

Bu arada gerek Batı'daki gerek Ortadoğu'daki bazı yakın dostlarımıza Türkiye'nin Batı ile Ortadoğu arasında gelişmekte olan ekonomik işbirliği olanaklarına yapabileceği katkıyı da anlatmaya çalıştık. Kalkınmış ülkelerin teknolojiyle petrol varlığı olan Ortadoğu ülkeleri arasında ekonomik işbirliğinin eksik kalan halkasını Türkiye tamamlayabilir. Gerek alt yapısı gerek sosyal yapısı bakımından Türkiye'nin durumu böyle bir rol oynamasına çok elverişlidir.

DIŞ POLİTİKADA KOALİSYON UYUMSUZLUĞU

Dış ilişkiler alanında, kısa hükümet dönemimiz, büyük olanakların sağlandığı ama bazı olanakların da kaçırıldığı bir dönem oldu. Zaten, bazı olanakları kaçırmak durumuna itildiğimizi görür görmez, hem de en güçlü dönemimizde görevi bıraktık. Herşeyi küçük çıkar hesaplarına bağlayanlar, bizim de parti olarak kendi çıkarımızı gözettiğimizi, «Kıbrıs başarısını oya tahvil etmek» isteyerek görevden ayrıldığımızı ileri sürdüler. Oysa, tam tersine, ulusumuzun yararını parti çıkarımıza üstün tuttuğumuz için, iç anlaşmazlığı nedeniyle dış ilişkilerde bir noktadan sonra çıkmaza saplanan bir koalisyonu sürdürmeyi doğru bulmadık.

Koalisyon nasıl olsa çökecekti. Ama dış ilişkilerdeki anlaşmazlık bu çöküşü hızlandırdı. MSP ile birlikte dış ilişkilerimizi esenlikle sürdürmekte ne kadar güçlük çekebileceğimiz, daha Sayın Erbakan'ın Suudi Arabistan gezisinden belli olmuştu. Kıbrıs sorunu ile bu güçlük büsbütün arttı. Biz Kıbrıs sorununu dünya sorunlarından soyutlayamayacağımızı biliyorduk. Kendi haklarımızı korurken dünya karşısında da sorumluluğumuzu bilerek hareket etmeye kararlıydık.

Zaten bunu yapabildiğimiz içindir ki, savaşırken de dünyanın saygısını kazanmıştık.

Biz garantör devlet olarak haklarımızı kullanmak ve sorumluluğumuzu yerine getirmek üzere, barış ve özgürlük uğruna, Kıbrıs Barış Harekâtına girişmiştik. Bunun, çağdışı fütihat heveslerine saptırılmasına, ve Türkiye'nin yeni Kafkasya serüvenlerine ya da Yemen trajedilerine sürüklenmesine izin veremezdik. Sağduyumuz buna engeldi, Atatürk'ten aldığımız akılcı ve barışçı örnek buna engeldi.

Bize göre, savaşta kahramanlık masa başında olmazdı, savaş alanında olurdu. Biz, Ankara'da dört duvar arasında, masa başında oturacağız, ve kendi hamaset, kahramanlık duygularımızı doyumak için ya da siyasal puan toplamak için, Mehmetçiğin sırtından serüvenlere gireceğiz!... Buna razı olamazdık. Gereksiz yere ve hele böyle çağdışı hevesler uğruna bir damla kan döktüremezdik. Barış Harekâtına girmekte herkesten kararlı davranmıştık. Ama bu Barış Harekâtını barışçı ve haklı amacından saptırıp maceraya dönüştürmemekte de, kendi gözümüzde ve dünya gözünde haksızlığa dönüştürmemekte de aynı ölçüde kararlıydık.

Koalisyon ortağımızın davranışları, konuşmaları ise bunun tam tersineydi. Dünya şaşkına dönüyordu. Sayın Bozbeğli'nin bir demecinde çok isabetle belirttiği gibi, dünya, Sayın Erbakan'ın kim olduğunu, ne olduğunu bilmezdi ki... Onu, Türk Hükümetinin Başbakan Yardımcısı olarak tanırdı. Onun için de ciddiye alabilirdi.

Hükümet politikasını savaş alanında yürütecek kahraman bir ulusun kahraman bir Ordusu vardı. Ama Ordumuzun kahramanlığını, siyasal amaçlarla veya kendi benliğimizi tatmin uğruna istismar edemezdik ve kimseye de istismar ettiremezdik.

Herşeyi serinkanlılıkla ve bilgiyle hesaplayan, savaşı yönetirken de barışı ve insanlığı düşünen, savaşta zafer kazanmayı olduğu kadar dünyada güvenliğimizi de gözeten, sorumlu ve dengeli, demokratik hukuk devleti kuralları içinde siyasal otoriteye saygılı bir Genelkurmayımız vardı. Tutumumuzu, en küçük ayrıntılarına kadar, tam bir uyum

içinde öyle bir genelkurmayla birlikte oluşturabilmenin huzuru içindeydik. Bunun değerini biliyorduk.

Koalisyon ortağımız ise, bu konuda akıl almaz bir sorumsuzluk içinde ciddi sorunlar yaratma eğilimindeydi. Muhalefetten gördüğümüz anlayışı koalisyon ortağımızdan göremiyorduk.

Yalnız Hükümet politikasına uymamakla ve hükümet politikasını saptırmaya çalışmakla görevimizi zorlaştırmıyorlardı; gerçek dışı sözleriyle de, gerçek dışı söylentiler yayarak da, görevimizi büsbütün zorlaştırıyorlardı.

Açık ve dürüst bir politika izliyorduk. Fakat Koalisyon ortağımızın davranışları zaman zaman bizi art niyetler besleyen bir hükümet gibi gösteriyordu.

Askerî harekât konusunda çekingen ve kararsız davrandığımız hakkında yalan iddialar yayarak, hükümetimizin, baskı yapılırsa boyun eğebilecek bir hükümet gibi görünmesine yol açıyorlardı. Aklımızdan geçirmedığımız birtakım tavizler düşündüğümüzü yayarak Türkiye'yi, biraz baskı yapılırsa taviz koparılabilecek bir devlet gibi gösteriyorlardı. Amerikan Kongresinin, bu yanlış izlenimden etkilenerek, «Türkiye baskı ile dize getirilebilir» düşüncesine kapıldığından hiç kuşku yoktur... Kissinger, gerçeği, gerçek düşüncelerimizi çok iyi bildiği içindir ki, Kongrenin bu hesabının çok yanlış olduğunu söyleyegelmiştir.

Koalisyon ortağımız bir yandan bu türlü gerçekdışı söylentiler yayarak Türkiye'yi dışarıya zaaf içinde ve kararsız bir ülke gibi tanıtmaya; bir yandan da ipe - sapa gelmez, çağın gerçeklerine uymaz sözleri ve hayalleri ile dünya barışı için bir tehlike gibi göstermeye başlıyordu. Her iki nedenle de üstümüze baskılar yönelmesine yol açıyordu.

Bazı şeyler gürültüsüz yapıldığı zaman sakıncasız ve yararlı olur ve gerçek amaçlarına hizmet eder. Örneğin, sessiz sedasız, Kıbrıs'ta Türk parası geçerli kılınmıştır. Kıbrıs Türk Yönetiminin ayrı gümrüğü, PTT'si, maliyesi, ekonomisi kurulmuştur. Her yönüyle kendi içinde bir bütün olan bir Kıbrıs Türk Yönetimi oluşmuştur. Öyle ki artık Türk bölgesindeki Kıbrıs Türk topluluğunun bir daha herhangi bir alanda Rumlar tarafından yönetilmesi olanak dışı olmuştur. Ama bunlar hamaset nutuklarıyla dünyayı karşımıza alarak değil, kimsenin, Rusya'nın da Amerika'nın da bağlantısız ülkelerin de tedirgin olmasına yol açılmadan, hattâ Yunanistan'ın da, Kıbrıs Rumlarının da gürültü koymasına, itiraz edebilmesine yol açılmadan sağlanmıştır.

Koalisyon ortağımıza defalarca rica ettik, ısrar ettik, bazan kendileriyle kavga ettik, ama kendilerini sorumsuzca tutumlarından vazgeçiremedik.

Bu ortam içinde İskandinavya gezimin zamanı geldi. İskandinav ülkeleriyle ilişkilerimizi geliştirmeye verdiğim önemi daha önce anlatmıştım. Bir Türk Başbakanı ilk kez bu ülkelere gidecekti. Herhangi bir ülkenin Başbakanı ilk kez bu dört ülke tarafından ortaklaşa davet ediliyordu.

Kıbrıs olayından önce çağırılmıştım. Ama Kıbrıs olayından sonra ve hele Birleşmiş Milletler toplantısının eşiğinde bu ziyaretin önemi büyük ölçüde artmıştı. Yunanlılar bu geziyi engellemek için bütün güçlerini kullandılar. Davet sahibi ülkelere bazısında tereddüt belirtisi görünce «gezimizi ertelemeyiz, iptâl ederiz» dedik. Dört ülke toplandı, çağrısını yeniledi.

Fakat Yunanlıların başaramadığını sonunda kendi koalisyon ortağımız başardı, bu geziyi engelledi.

Böylece hükümetten çekilmemiz kaçılmaz duruma geldi. Mecbur olmadığım halde, daha önce dış görev gezilerime çıkarken Sayın Erbakan'a vekâlet vermiştim. Uyumlu bir işbirliği uğruna yapmıştım bunu. Fakat Kıbrıs sorununa diplomatik çözüm aranan aşamada, kelimeler değil, nüanslar önem taşıırken, Başbakanlık vekâletini 14 günlüğüne, nasıl bir davranış içinde olduğunu anlattığım Sayın Erbakan'a bırakamazdım.

Bu kararımı kendisine söyledikten sonra, Sayın Erbakan yurtdışına gidişimle ilgili kararnameyi imzalamayacağını açıkladı. Hukuken gitmeme bir engel yoktu. Bir ara gitmeyi de düşündüm. Fakat sonunda, bunun, ülkemiz açısından çok önem verdiğim bir gezide beni zaafa düşüreceği düşüncesi bende ağır bastı. İki şeyden birini yapabiliirdim : Ya istifa edebilirdim; ya da yabancılara «kusura bakmayın, Başbakan Yardımcım izin vermediği için yurt dışına çıkamıyorum» di yebilirdim.

İkincisini yaparsam, artık bu hükümetle hiçbir dış ilişkiyi sürdürmezdik. Onun için birinci yolu seçtim, istifa ettim.

Koalisyonun nasıl olsa uzun sürmeyeceği belli olmuştu. Bazı kişiler dediler ki, «Şu Kıbrıs meselesinin diplomatik safhasını da aşip öyle çekilseydiniz...» Oysa o anda çekilmek zorunda kalışımızın nedeni Kıbrıs konusunda politika yürütemez, uluslararası alanda ilişkilerimizi sürdürmez duruma düşürülmüş olmamızdı.

İstifadan birkaç gün önce, İstanbul'da yaptığım basın toplantısında, siyaset ve hükümet etme anlayışlarımız arasındaki bağdaşmaz ayrılığa değinmiştim. Bunun en açık belirtileri Kıbrıs'la ilgili olarak görüldü.

Bir örneği hatırlatayım : Bir gün gazetelerde Sayın Erbakan'ın bir demecini okuduk... Kıbrıs'ta Türkiye'nin nerelere ne fabrikaları kuracağını, hangi yatırımları yapacağını sıralıyordu. Dünya basını ve radyoları bu demeci kelimesi kelimesine aldılar. Herhalde Erbakan bundan çok kıvanç duymuştur. Fakat hemen ardından yorumunu da yaptılar. Türkiye'nin Kıbrıs'ta federasyon filan düşünmediğini, Kıbrıs'ta yerleşmeye kararlı olduğunu yazmaya başladılar. Çünkü onlar yorum yapmadan önce Kıbrıs ekonomisini incelemek sorumluluğunu gösteriyorlardı. Türkiye zorunlu olmadığı halde bu yatırımları kararlaştırdığına göre Kıbrıs'la ilgili birtakım saklı niyetleri olmalı diye düşünüyorlardı. Sayın Erbakan'sa, hükümette veya Yüksek Plânlama Kurulunda görüşülmeden kendi başına böyle kararlar alıp açıklamasındaki sorumsuzluk bir yana, Kıbrıs ekonomisinin nelere ihtiyacı olup nelere olmadığını incelemek gereğini bile duymamıştı. Gerçek o idi ki, görünür gelecek için, Kıbrıs Türk Yönetiminin temel ekonomik sorununu, yeni sınai tesisler, yeni oteller kurmak değil, mevcutları işletmek olacaktı.

Kendi aramızda yüzbin tank söylevleri vermenin büyük sakıncası olmayabilirdi. Ama Kıbrıs'la ilgili her sözüme bütün dünyanın kulakları dikiliyordu. Sayın Erbakan'ın bu sözleri üzerine de yabancı gözlemciler bizi ya artniyetli ya gayri ciddi bulabiliyorlardı. «Türkler daha Kıbrıs'ın ekonomik envanterini ve ihtiyaçlarını bilmeden Kıbrıs'a yeni bir düzen vermeye kalkıyorlar» diye düşünebilirlerdi.

Bütün bu koalisyon içi engellemelere rağmen, sonunda, Kıbrıs için CHP'nin yıllardanberi öne sürdüğü, tek başına öne sürdüğü tez, federasyon tezi, bütün Türk ulusunca ve Kıbrıs Türk halkınca benimsenen ve bütün dünyada itirazsız karşılanan, Yunanlıların, Rumların bile gönülsüz de olsa artık «pekiyi» demeye mecbur kaldıkları bir tez olarak, haklılığını, gerçekçiliğini, geçerliliğini bütün dünyaya kabul ettirdi.

Ülkemiz için başlamış veya bütün hazırlıkları yapılmış birtakım yatırımlar, MSP'nin ya bazı partizan hesaplarıyla ya da çağdışı düşünceleriyle durduruluyor, hesapta kitapta olmayan birtakım yatırımlar sa bol keseden vaadediliyordu.

KOALİSYON PROTOKOLÜNÜN HIÇE SAYILIŞI

Öte yandan MSP'nin devlet yönetimini ele geçirme plânı, kamu görevlilerinde ciddî huzursuzluk doğuracak ölçülere varmıştı. Kamu görevlileri arasında veya özel sektörde kimler kendi ideolojilerine bağlı ise veya kimler çalışma saatlerinde MSP'li Bakanla birlikte namaza gitme adetini edinirse, onlar akıllarından, hayallerinden geçirmedikleri görevlere getiriliyorlardı.

MSP, ne yaparsa yapsın, koalisyon protokolünü ne kadar hiçe sayarsa saysın, bizi kendisine koalisyon içinde mahkûm sayıyordu.

Koalisyon protokolü hazırlanırken reddettiğimiz, dünyada eşi görülmedik iki başlı hükümet modelini gerçekleştirme plânını uygulamak için her tərтіbe başvuruyordu. CHP'li bakanların yetki alanları içine giren konularda, sorumlu bakanlara rağmen kararlar açıklıyorlardı.

Koalisyonun temelinde siyasal af taahhüdü vardı. Bu taahhüdü çiğnediler.

Düşünce özgürlüğündeki sınırları kaldırmak için anlaşmıştık. Seçmen yaşının 18'e indirilmesi için anlaşmıştık. Af konusundaki sözlerini yerine getirmemeleri üzerine koalisyon ciddî bir sarsıntı içine girince gelip ricacı oldular, koalisyonu kurtaralım dediler. Biz de koalisyonun işlerliğine inanabilmek için bazı kanıtların ortaya konması gerektiğini söyledik. Düşünce özgürlüğü ile ilgili, 18 yaşla ilgili yasaların bir an önce çıkarılması gereğini ileri sürdük. «Hayhay» dediler. 22 Haziran günü hükümet adına bizzat Sayın Erbakan bir açıklama yaparak bu iki konuyla ilgili kanun tasarılarının Meclis tatile girmeden önce Meclise sunulmasının Bakanlar Kurulunca kararlaştırıldığını açıkladı.

Bu arada biz 18 yaşla ilgili tasarımızı getirdik. Biz daha iyisini getiriyoruz dediler. Meclis tatile girdi, aradan aylar geçti, getirmediler.

Düşünce ve inanç özgürlüğü ile ilgili olarak incelemesine sunduğumuz hiçbir uzmanın ciddiye almadığı bir taslak hazırlamışlardı. Bu olmamış dedik. Biz bir taslak verdik. Birkaç gün içinde görüşlerini beklediğimizi söyledik. Meclis tatile girdi, aradan aylar geçti, o konuda da görüşlerini bile bildirme gereğini duymadılar.

Kendileri ne yapsalar, koalisyon protokolünü ne kadar çiğneseler, kendilerine katlanmaya bizi mecbur sanıyorlardı. Gazetelerinde bunu açık açık yazıyorlardı. Onlar hiçbir sözlerini tutmaya mecbur

değildiler. Biz ise - bir ozanımızın «Ben Sana Mecburum» diye bir kitabı vardır, onun deyimiyile - MSP'ye mecburduk.

Bu hesaplarının, düşüncelerinin yanlış olduğunu Sayın Erbakan'a birkaç kez söyledim. Gerekli gördüğümde taviz vermektense, inanmadığım yolda yürümektense, aldatılmaya katlanmaktansa, herşeyi bırakıp gidebilecek tabiatta olduğumu, kendisine, siyasal yaşamımdan örnekler vererek hatırlatmaya çalıştım. Fakat bir sonuç alamadım.

Halk sektörü konusunda anlaştığımızı sanıyorduk. Fakat iş halk sektörünü kurumlaştırma aşamasına geldiğinde bunda da yanıldığımızı gördüm. Halkın hiçbir önemli alanda yatırım yapmasını kesinlikle istemiyorlardı.

Ekonomide en kötü anlamda bir partizan devlet kapitalizmi yürütme hevesindeydiler. Herşey Sanayi ve Ticaret Bakanlıklarında toplanacaktı, kendi keyiflerine göre teşvikler dağıtılacak veya esirgenecekti, kimi iş adamları dize getirilecek, kimi kayırılacaktı.

Üstelik irtica da en umulmadık alanda, ekonomi alanında karşımıza çıktı. Çağdışı ideolojilerine ters düştüğü için, başlamış veya plânlanmış turizm yatırımlarını baltalıyorlardı. Üzümden başka birşey yetiştiremeyen bazı yörelerde köylülerin şarap fabrikası kurmasına bile engel oluyorlardı.

Sosyal politikada anlaştığımızı sanırken de yanıldığımızı gördük. Koalisyon protokolüne ve hükümet programına uygun olarak kıdem tazminatını iki katına çıkaracak yasa tasarımız Meclise gittiğinde baktık ki bu tasarıya, bazı iş çevrelerinin baskılarına boyun eğerek, herkesten önce koalisyon ortağımız karşı çıkıyor.

Dış politikada ise başımıza gelenleri bir ölçüde anlattım. Ayrıca zaman oluyor, Sayın Erbakan bana da Dışişlerine de danışmadan yabancı büyükelçileri huzuruna çağırıyor, onlarla Türkiye adına sözlü anlaşmalar yapıyor, ve bunları kamuoyuna hükümet kararıymış gibi açıklıyordu.

Böyle bir hükümet zaten yürüyemezdi, yürümemeliydi. Anlattığım nedenlerle ve belirttiğim noktada koalisyon koştuk.

ÇEKİLMİŞ HÜKÜMET DÖNEMİ

Ondan sonra bizi çekilmiş bir hükümete hapsetme dönemi başladı.

Bunun sakıncalarını, memleket açısından, Kıbrıs açısından, dünya ile ilişkilerimiz açısından sakıncalarını, daha ilk görüşmemizde Sayın Demirel'e iyi niyetle anlatmıştım. Ona rağmen bizi bu koalisyona hapsedilmiş olarak aylarca işbaşında tutma taktiğini ısrarla sürdürdü. MSP kanadı da tabii halinden çok memnundu. Bir yandan «Canım ne varmış, anlaşıp gidiyorduk» diyorlardı, bir yandan da aleyhimizde en ağır sözleri söylüyorlardı. Bu arada işleri sermiş, propaganda gezilerine başlamışlardı. Ekonomi ile ve piyasa ile ilgili tedbirler alabilecek bütün bakanlıklar elleriyeydi. Onlar işleri serdikçe yokluklar artıyor, kuyruklar uzuyordu.

Yağ meselesi için nihayet asıl görevleri olmadığı halde, CHP'li Maliye ve Köyişleri Bakanlarının müdahalelerini, alabilecekleri bütün tedbirleri almalarını istedim. Ondan sonradır ki sıkıntı bir ölçüde hafifledi.

Üç ayı dolmak üzere olan hükümet bunalımının geçirdiği aşamaları herkes biliyor. Ayrıntıları üzerinde durmak istemiyorum. Karşımızdaki partiler aylarca ne hükümet kurdular, ne hükümet kurdurdular. «Sizin kurmanıza yardımcı olalım» dedik göze alamadılar; «seçim» dedik yanaşmadılar. Ancak son haftalarda, MSP dışındaki partiler, seçimi içlerine yavaş yavaş sindirmeye başlar gibi görünüyorlar.

Hükümetten çekildikten sonra koalisyon içinde mahpus kaldığımız iki aylık dönemin sonlarına doğru yeni ve kesin bir karar noktasına geldik. Kissinger'in defalarca ertelenen ziyaretine birkaç gün kalmıştı. Bu kez mutlaka görüşmemizin yapılması gerekiyordu. Kıbrıs bakımından, Rum kesimindeki Türklerin kurtarılması bakımından, Nato ile ve Amerika ile ilişkilerimiz bakımından gerekiyordu. Tam o noktada MSP'nin bir yeni engellemesiyle karşılaştık. Önceden hükümet içinde ve bütün yetkili kurullar içinde birlikte aldığımız bütün kararları çiğnedi. Üstelik bu kararlarla ilgili uydurma haberler yaydı. Hiçbir taviz aklımızdan geçmediği halde, sanki bir takım tavizler vermek istiyormuşuz da MSP bunlara müsaade etmiyormuş gibi pozlar takındı. Birlikte alınmış kararları inkâr etti. Hiç alınmamış, üzerinde bile durulmamış kararları sanki biz öneriyormuşuz gibi ilân etti. Hükümet olarak elimiz kolumuz bağlandı. Bu durumda Kissinger'le görüşülemeyeceğini söyledik. «Kissinger de ne oluyormuş efendim, gelmesin» dendi. Sokakta aynı sözü haykırmaya hazırlananlar vardı, MSP daha önce davranıp söyledi.

ARTIK BİR GÜN BİLE KALAMAZDIK

Artık MSP ile birlikte kurulmuş koalisyon hükümeti, Türkiye'nin dış ilişkilerini hiçbir önemli alanda sürdüremeyecek, Türkiye'nin güvenliğini koruyamayacak duruma düşürülmüş oluyordu. Bir gün bile o koalisyonla görevde ve hükümette kalmamız ülkeye zarardı. İki ay kendimiz zararını görmüştük, yükünü taşımıştık. Ama artık koalisyon ülkeye zarar verecek, ağır yük olacak noktaya varmıştı. Kesinlikle ve derhal, gün yitirmeksizin yeni bir hükümet gerekliydi.

O arada AP, uzun zaman geçtikten sonra dokuz seçenekli önerimizi reddetmişti. Seçim istenmiyordu, başka bir çözüm de görünmüyordu. Tek başımıza hükümet olmanın bütün güçlüklerini biliyorduk fakat sorumluluktan kaçtığı bazı partilerce iddia edilen CHP onu da göze aldı. Belki Meclis çoğunluğu daha kolay içine sindirebilir diye, siyasal açıdan en önemli bazı bakanlıklara bağımsızlardan da alarak tek başımıza hükümet kurmayı düşündük. Dış ilişkilerimiz bakımından süratle hareket etmek zorundaydık. Fakat dakika yitirmeden bir-biri ardına karşımıza çıktılar, kırmızı oy vereceklerini açıkladılar. AP, hükümeti «işgal»e kalkıştığımızı söyledi. Güvenoyu alamayacağımız önceden belli olduğu için hükümeti kuramadık. Dış ilişkilerimiz, süratle bir şeyler yapılmasını gerekli kılan bir noktada durmuştu. Artık MSP'li bir hükümet, MSP'nin meşhur anahtarıyla içerden kilitlediği ve dışarıya karşı elini - kolunu - dilini bağladığı bir hükümet, bir gün bile görev başında, nöbette kalamazdı. Eli - kolu bağlanmış, ağzına tıkaç tıkanmış bir nöbetçiyle ülkenin güvenliği korunamazdı.

Bu durumda bildiğiniz kararı almaya mecbur olduk : «Çok uzun olmayan makûl bir süre içinde yeni bir hükümet kurulmasını bekleyeceğiz, o süre sona erdiğinde nöbeti bırakacağız» dedik.

Hükümette kalmaktan önce ulusunu düşünenlerin yapacağı ancak bu olabilirdi.

Hükümeti kuralım dediğimiz vakit bize «işgalci» diyenler bu kez de «boykotçu» dediler. Fakat millet bizi anlıyordu. Demokrasî bütün sorumluluğun bir tek partiye yüklenmesiyle yürüyemezdi. Ancak bizim o kararımızdan sonradır ki, öteki partiler de, hükümet sorununa çözüm arama görevlerini biraz daha ciddiye almaya başladılar.

KAÇIRILAN FIRSATLAR

Eğer o aşamada hükümet kurabilmiş olsaydık, hiçbir taviz verilmeyen dış ilişkiler alanında çok ileri adımlar atılabilirdi. Makarios

yeni bir kargaşalık unsuru olarak Ada'ya dönmeden Rum kesimindeki Türklerin Türk kesimine geçmeleri sağlanabilirdi.

Dış ilişkilerde taviz diye bir kavram yoktur. Karşılıklı haklar ve menfaatler arasında uzlaşma ve denge söz konusudur. Haklı veya güçlü olan taraf o denge kurulurken üstünlüğünü korur. Türkiye ise hem haklıydı, hem güçlüydü.

Gene de çok şey yitirilmiş değildir. Ama daha çok uğraşılması gerekebilir. Makarios artık bizim sorunumuz değildir. Rumların iç sorunudur. Kıbrıs Türk kesiminin güvenliğinden kimse kuşku duymamalıdır. Bayram tatilini Kıbrıs'ta geçirmeyi düşünenler hiç tereddütsüz gitmelidirler.

Yardımanın kesilmesi konusu ise, bizden çok Amerika'yı ve bütün Nato'yu düşündürmesi gereken bir olaydır. Amerikan yönetimi, gerçekçi ve anlayışlı bir tutumla, bu büyük yanlışlığın onarılmasına çalışır görünüyor. Bir yandan bunun sonucu beklenirken, bir yandan da Türkiye, güvenliği için kendi başvuracağı tedbirleri bütün ayrıntılarıyla hazırlamalıdır.

Elbette bunlar güvenoyu almış bir hükümetle daha kolay yapılabilirdi. Ama şimdi işbaşında olan hükümet de çekingen olmayan, tavizsiz, kararlı bir tutum izledikçe milletin desteğini, CHP'nin desteğini yanında bulacaktır. Tutumumuzda hiçbir değişiklik olmadığının ve olmayacağını somut kanıtları sırası geldikçe verilmelidir. Örneğin bunlardan biri, Ege'de petrol aramalarıyla ilgili olarak önceden programlanmış çalışmaların gün aksatılmadan yürütülmesidir. CHP, dış ilişkilerde ulusal politikamız doğrultusunda hükümetin cesaretli davranışlarını desteklemeye ne kadar kararlı ise, bu gibi konularda göreceği en küçük bir tereddüdün üstüne yürümeye de o kadar kararlıdır.

Dış ilişkiler bakımından şimdilik kaçırılmış fırsatlar arasında saydıklarımın, İskandinav ülkeleriyle ilişkilerimizden, Almanya ile ilişkilerimizden başka Dünya Bankası ile ilişkilerimiz de vardır. Dünya Bankası bizim programımızı gelişme halindeki ülkeler için bir örnek olarak desteklemeye kararlıydı. Dünya Bankası Başkanı geçen ay bu amaçla ülkemize gelecek, özellikle Doğu Anadolu'yu gezecekti. Bu gezi de kaldı.

ERKEN SEÇİMDEN BAŞKA ÇÖZÜM YOK

Dış ilişkilerimizle ilgili olarak kaçırılan veya kaçırılabilir olan bütün bu fırsatlar hükümet sorununun süratle çözülmesinin bir ulusal

zorunluk olduğunu göstermektedir. Bir yılın yarısı hükümet bunalımlarıyla geçtikten sonra açıkça görülmüştür ki, güçlü ve geçerli bir hükümet kurma olanağını bulabilmenin seçimden başka yolu yoktur. Artık CHP erken seçimi öngörmeyen hiçbir formülün üzerinde durmayacaktır.

CHP dışında kurulacak hükümetlerle de bu sorunların çözülemediği artık bellidir. Kaldı ki kurulabilse bile o, ister istemez MSP'li bir hükümet olacaktır. MSP'li bir hükümetle ise, Türkiye'nin dış politikasının yürütülemeyeceği, ulusal güvenliğin korunamayacağı açıkça görülmüştür.

Irmak Hükümeti, CHP'den başka AP ile DP'nin de erken seçimi kabul ettikleri varsayımına dayanarak kuruldu. Sonradan caydıkları için de Irmak Hükümeti desteksiz kaldı. Bunda Sayın Cumhurbaşkanının da, Sayın Irmak'ın da hiçbir kusurları yoktur.

Şimdi, gecikerek de olsa DP'nin seçim konusunda kesinlik noktasına geldiğini görmekten memnunuz. Umarız ki düşündükleri gerçekten erken seçim olsun. AP ile CGP de erken seçime kamuoyu önünde angaje olmuşlardır. Grup Başkanvekillerimiz, her üç partinin Grup yöneticileriyle de temas ettiler, cevaplarını bekliyoruz. Gerek erken seçim konusunu, gerek seçime kadar nasıl bir hükümetle gideleceği konusunu görüşmeye hazırız.

HÜKÜMET DÖNEMİNDE BAŞARDIKLARIMIZ

Kısa süren hükümet dönemimizde, dünyanın ve ülkemizin içinde bulunduğu büyük güçlüklerle rağmen ve içinde bulunduğumuz koalisyonun güçlüklerine rağmen, programımız doğrultusunda, halka verdiğimiz sözler doğrultusunda çok şey başarıldı.

Devraldığımız siyasal ortam toplumun belli kesimleri arasında karşılıklı hınçların bilendiği, gergin, huzursuz bir ortamdı. Taraflardan biri, kurunun yanında yaşlarla birlikte yakılıp yıkılmıştı, taraflardan öbürü ise alabildiğine korunmuştu ve cüretlendirilmişti.

Siyasal suçluları, düşünce suçlularını kapsamı içine almayan bir af çıkarılmak isteniyordu. O da bir yıldır sürüncemede kalıyordu. Af tan yararlanacak olanlar da olmayanlar da, yakınları da, toplum da terdirgindi.

Dünya ekonomisi 1930'lardan beri görülmemiş ağır bir bunalımın içindeydi. Başta petrol olmak üzere birtakım temel maddelerin, gübre

gibi özellikle tarım ülkeleri için büyük önem taşıyan üretim girdilerinin fiyatları birkaç ay içinde birkaç katına yükselmişti.

Dünya bunalımı Türkiye'ye fazlasıyla yansıdığı gibi gerekli tedbirler de alınmıyordu. Güya kamu kesiminin ürettiği malların ve hizmetlerin fiyatları sabit tutuluyordu. Bundan da devlet ve halk zarar görüyor, o malların istifçiliğini ve karaborsasını yapanlar kâr ediyordu. Fiyatlar, sözde dondurulduğu halde, görülmemiş bir hızla artıyordu. Toplu sözleşme ve grev hakları yıllardır baskı altında tutulduğu için, ve yıllardır adaletsiz taban fiyat politikası izlendiği için, işçi de, köylü de perişan bir haldeydi.

Geciktirilmiş, geciktirildikçe ağırlaşmış tüm ekonomik ve mali tedbirleri almak, daha göreve başlar başlamaz bize düşüyordu.

Ekonomik Alanda

Milletimizin önüne açık sözle, ve milletimizin sağduyusundan aldığımız cesaretle çıktık. Günümüzün dünya ekonomisinin gerçekleri karşısında fiyatların belli bir düzey altında tutulamayacağını, tutulursa ekonomik çöküntünün, işsizliğin, pahalılığın çok daha hızlanacağını söyledik ve milletimize şu sözü verdik :

— Bazı maddelerin fiyatları ister istemez yükselecektir. Ama öyle bir hakça politika izleyeceğiz ki, dar ve orta gelirli halk çoğunluğunun geliri daha da hızlı yükselecektir. Ona rağmen de enflasyonun hızı kesilecektir.

Muhalefet bu sözumüzü ciddiye almaz göründü. Sayın Demirel bir yılda fiyatların yüzde 50 artacağı kehânetinde bulundu.

Fakat biz sözumüzü tuttuk. 1973'ün ilk on ayında toptan eşya fiyatları yüzde 21,6 artmıştı; 1974'ün ilk on ayında yüzde 16,7 arttı. Hem de öyle bir dönemde ki, yüzde 6'nın - 7'nin üstünde fiyat artışlarının kıyamet habercisi sayıldığı bazı ileri sanayi ülkelerinde fiyatlar yüzde 10 ile yüzde 20 arasında artıyordu. Ancak Almanya'da bu artış hızı yüzde 10'un altında tutuluyordu. Orada da bu ancak, fabrika üstüne fabrika kapatmakla, işsizler ordusunu çoğaltmakla, yurtdışından işçi getirtmeyi durdurmakla sağlanabiliyordu.

Bizde toptan eşya fiyatları yüzde 16,7 artarken, tarım dışı asgari ücretlerde yüzde 71,1 artış sağlandı. Tarım kesimindeki asgari ücretlerde yüzde 73,6 artış sağlandı.

İlk kez, İstanbul'dan Hakkâri'ye kadar Türkiye'nin her köşesinde tek asgari ücret uygulamasına geçildi.

Ayrıca toplu sözleşmelerle işçi gelirlerinde yüzde 48 artış sağlandı. Kamu görevlilerinin aylık ödemeleri toplam yüzde 34 arttı.

Buğdayda taban fiyat yüzde 79,2 arttı ama ekmek fiyatları mümkün olduğu kadar sabit tutulmaya çalışıldı.

Tütünde taban fiyat yüzde 75 yükseltildi ama sigaraya zam getirilmedi.

Pancarda taban fiyat yüzde 33 arttı ama, dünyada şeker fiyatları bizdekinin üç katına yükselirken Türkiye'de şeker fiyatları bu yıl başlarında saptanan düzeyde tutuldu.

Fındıkta taban fiyat yüzde 39,2 yükseldi. Çayda taban fiyat yüzde 38,9 yükseldi.

Yıllardır gelirleri fiyat artışlarının çok gerisinde kalan geniş köylü ve işçi kesimleri ilk kez fiyat artışlarının çok üstünde bir hızla artan gelire kavuşuyordu.

Hayvancılık ve kozacılık ilk kez destekleme alımlarının kapsamı içine sokuldu. Eğer kozacılık destekleme alımından yararlandırılmasaydı, dünya fiyatları karşısında bu yıl büyük düşüşler olacaktı.

Konuşmamın daha önceki bir yerinde de belirttiğim gibi yağda biraz sıkıntı oldu. Ama bu sıkıntı bir ölçüde MSP kanadı elindeki asıl görevli bakanlıkların işi sıkı tutmamasından ileri geliyordu ise, bir ölçüde de dünya fiyatlarının bizdekinden iki misline yakın yüksek olduğundan ileri geliyordu. Biz ihtiyacımızın karşılanamayan bölümünü o yüksek fiyatlar üzerinden ithal ediyor, halkımıza, aşağı - yukarı yarı fiyatına intikal ettiriyorduk.

Uluslararası yağ piyasasına egemen olan bir güçlü firma Türkiye'de fiyatları yükseltmeğe hükümeti zorlamak için yağ sıkıntısını sun'i yollardan arttırıyordu.

Bütün bunlara rağmen, biraz önce belirttiğim gibi, CHP'li bakanlar harekete geçtiler; asıl sorumluluk öbür kanatta olduğu halde ellerindeki bütün olanakları zorlayarak yağ sıkıntısını azaltıcı tedbirler aldılar. Birlikler hızla ithalâta geçerken, gene birliklerin ürettiği likit yağ günde 80 bin tondan 400 bin tona yükseltildi. Bu arada uluslararası tröst niteliğindeki yabancı firma hükümetimizce dize getirildi. Fakat şimdi öğreniyoruz ki biz hükümetten ayrıldıktan sonra o firma

meydanı boş bulmuş ve fiyat yükselişini zorlamak üzere üretimini durdurmuştur.

Pamuk üreticileri, Birliklerin alım merkezlerinin önünde bu yıl sıkıntı çektiler, birkaç gün fazla beklediler. Bunun üzüntüsünü en başta bizler duyduk. Ama bu kez Adana'da kıvançla gördüm ki anlayışlı halkımız bunun da nedenini anlıyordu. Dünyada pamuk fiyatları 600 - 620 kuruşa düşerken, Japonya pamuk fiyatına iplik ihraç etmek zorunda kalırken, biz pamuk için taban fiyat olarak 8 lira saptamıştık. Bu fiyat üzerinden hiçbir sanayici, hattâ Sümerbank alım yapmıyordu. Bütün yük Birliklerin üzerinde kalmıştı. Bu yükün ne ölçüde arttığı şu rakamlardan kolayca görülebilir :

Geçen yıl kasım ayı ortalarına kadar Birliklerin aldığı pamuk 250 bin tondur. Bu yıl 685 bin ton oldu. Hele Çukobirlik geçen yıl 89 bin ton almıştı, bu yıl 324 bin ton almak zorunda kaldı. Geçen yıla göre Birliklerin alımı 2,5 katından fazla artmıştı, Çukobirliğinki yaklaşık olarak geçen yıl alımlarının 3,5 katına varmıştı. Bu durumda alımlar için ne personel ne de depo yetiyordu.

Bu yüzden elbette Birliklerin önünde bekleniliyordu. Ama eğer üretici halkı koruyan bir taban fiyat politikası izlenmemiş olsaydı, destekleme alım fiyatları dünya rayiçleri üzerinden saptansaydı, birkaç saat bile kuyrukta beklenmezdi, ancak pamuklar 5 liradan, 6 liradan belki de daha düşük fiyatlardan giderdi.

Gübre fiyatları dünyada birkaç kat yükselmişti. Biz de bir miktar yükseltmeye mecbur olduk. Ama gene de gübre fiyatlarını dünya fiyatları düzeyinin bir hayli altında tuttuk. Son zamlardan sonra bile gübre fiyatlarını desteklemek için hazineye 3,5 milyar lira ödenmektedir.

Bozuk Düzendeki Destekleme Alımları

Aslında dünya fiyatlarındaki büyük değişikliklere rağmen destekleme alımları için çok daha az kaynak ayrılarak, dar ve orta gelirli üretici daha da yüksek gelirlere kavuşturulabilirdi. Fakat Türkiye'nin bozuk düzeninde ancak bu kadarı yapılabilirdi. Biz o bozuk düzenin olanaklarını sonuna kadar zorlayarak gene dedar ve orta gelirli halk çoğunluğunu sıkıntıdan kurtardık.

Bu alandaki düzen bozukluğu nedir?. Türkiye'de öyle bir düzen vardır ki köylünün eline bir damla su ulaştırabilmek için bir kova su-

yu boşaltmak gerekir. O bir kova sudan büyük çiftçilerin avuçları dolup taşar, köylüye ancak bir damlası kalır. Bunun çözümü nedir?. Bunun çözümü büyük ve zengin çiftçiyle küçük ve orta çiftçiyi ayırmak, böyle bir ayırımın gerçekçi ve adaletli ölçeklerini bulup uygulamaktır. Biz hükümeti kurduğumuzda birçok ürünlerde tarlalar sürülmüş, ekinler ekilmişti. Böyle bir ayırımı yapabilmenin zamanı geçmişti. Gelecek mevsim için buna girişebileceğimiz sırada da hükümetten ayrıldık. Ama halktan alacağımız güçle ve yetkiyle tek başımıza iktidara geldiğimizde ilk işimiz bu düzen bozukluğunu gidermek olacaktır. Böyle bir ayırım yapılmadığı için zengin çiftçiye devlet kasasından milyarlarca lira vermenin anlamı yoktur. Kovadaki bütün su, bizim kuraçığımız düzende onu hak eden köylünün avucuna boşalacaktır. O zaman destekleme alımları için daha az kaynak ayırarak dar gelirli ve orta gelirli köylüye daha çok gelir sağlanabilecek, kaynakların geri kalanıyla da yatırımlar hızlandırılabilir.

Geçen yıl tarımda destekleme alımları için 11,2 milyar ödenmişti. Bu yıl yüzde 123 fazlasıyla 25 milyar lira ödendi. Bunun 7-8 milyarı, adaletli bir düzende, zengin çiftçiler yerine yatırımlara yöneltilecek işsizlik azaltılabilirdi.

Herşeye rağmen, hemen bütün dünyada artan işsizliğe rağmen, bozuk düzenin olanakları içinde izlediğimiz köylü yararına destekleme alım politikasının sonucu olarak işsizlik baskısı da fazla artmadı. Çünkü köylü toprağına daha çok bağlandı. Köylü kooperatifleri ve şirketleri daha çok yatırım yapabildi. Yoksa, hele Almanya'nın işçi getirtmeyi durdurduğu bir yılda ve bir ekonomik bunalım döneminde Türkiye'de işsizlik patlama noktasına varırdı.

Yatırımlar Arttı

Bütün bunlara Kıbrıs Barış Harekâtının maliyeti eklendi. Ordumuzun modern ve ağır silâhlarla donatılmasını hızlandırma zorunluğunun getirdiği yeni malî yükler eklendi. Yalnız Birinci Barış Harekâtının maliyeti yaklaşık olarak 5 milyar lirayı buluyordu.

Bütün bunlara rağmen yatırımlara ayrılan kaynaklar azalmadı, arttı. Millî gelirden yatırımlara ayrılan payın oranı Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plân Dönemleri ortalamasının iki katına yaklaştı. Bu yıl gerçekleştirilen yatırımlar, 1973 yılının yatırımlarından (cari fiyatlarla yüzde 43,6, sabit fiyatlarla yüzde 15,6 daha yüksektir. Geçen yıl yüzde 5,2 olan gelişme hızı bu yıl bütün elverişsiz olanaklara, dünya bunalımına

ve uzun hükümet bunalımlarına rağmen yüzde 7,5'a ulaşmaktadır. Oysa bu yıl, hemen bütün ülkelerde gelişme hızlarının düşmekte olduğu bir yıldır.

Sayın Demirel CHP Hükümeti ile birlikte karne devrinin başlayacağı kehânetinde bulunmuştu. Oysa gelişmiş ülkelerde benzin karneye bağlandı, Türkiye'de ise Kıbrıs savaşı sürerken bile bu yola gidilmedi.

Eğer koalisyon veya Parlâmento güçlükleriyle karşılaşılmayıp halk sektörünü desteklemek için düşündüğümüz kurumlar gerçekleştirilebilseydi, köylünün ve işçinin artan geliri daha da büyük ölçüde yatırımlara yönelebilecek ve gelişme hızını daha çok yükseltebilecekti.

Kredi düzenini üreticiler yararına değiştirecek kooperatifler bankasının bütün hazırlığını tamamladık. Fakat bu bankanın kuruluşuna olanak bulamadan hükümetten ayrıldık. Bununla beraber kooperatiflere ayrılan kredilerde önemli artışlar oldu ve kooperatif yatırımlarına devletin katkısı yüzde 40'tan yüzde 70'e yükseldi.

BAZI TEMEL MADDELERDE ALINMASI GEREKLİ TEDBİR

Bizim demokratik sol anlayışımız belli ve tutarlı bir doğrultuyu gösterir ama kalıplaşmış katı formüllerden oluşmaz. Hakça ve insanca düzen ülküsüne erişmek için izlediği doğrultudan sapmaksızın, değişen ihtiyaçlara göre değişen tedbirler ve çözümler getirir. Bu kısa hükümet döneminde de şunu gördük ki, Türkiye'de dünya ölçüleriyle stratejik sayılabilecek bazı alanlardan önce geniş halk topluluklarının günlük yaşamlarını ve üretimini yakından ilgilendiren bazı temel maddelerin üretimi, ithali ve dağıtımı ile ilgili köklü tedbirler almak gerekir. Bunların üretimini, ithalini dağıtımını, Bu alanda spekülâtif faaliyetler ancak o yoldan önlenabilir. Öyle inanıyorum ki, önümüzdeki iktidar döneminde, gübre ve ilaç gibi önemli tarım girdileri bakımından olsun, yağ gibi zorunlu ihtiyaç maddeleri bakımından olsun, bu yönde tedbirler almak zorunluğunu duyacağız.

Eğitimde

Kısa süren hükümet dönemimizde eğitim alanında da büyük atılımlar yapıldı. 1973 öğrenim yılına girilirken, yıllardanberi alışıktır olun-

duğu üzere, lise bitirmiş onbinlerce genç yüksek öğrenim yapma isteklerini gerçekleştirme olanağını bulamadan yüksek öğrenim kurumlarının kapılarından geri çevriliyorlardı. Gazeteciler zamanın AP'li Millî Eğitim Bakanına sormuşlardı :

— Bu yıl yüksek öğrenim kurumlarına giremeyen gençlerin hali ne olacak ?

Ve AP'li Millî Eğitim Bakanı cevap vermişti :

— Geçen yıllarda ne olduysa bu yıl da o olacak.

Oysa bu yıl yüksek öğrenim alanında da çok değişik bir yıl oldu. Zaman çok kısa olduğu halde alınan tedbirlerle geçen yılkinin üç katından fazla lise bitirmiş öğrenci yüksek öğrenimden yararlanabilme olanağına kavuştu. Bu amaçla bu yıl alınabilen tedbir bazı dallarda yazışma yoluyla yüksek öğrenim sistemini getirmektir. Fakat bizim oluşturduğumuz sistem, daha önce yazışma yoluyla eğitime başlamış birçok ülkelerdekinden çok daha ileri bir sistemdir. Hattâ bazı bakımlardan, yüksek okullara, üniversitelere devam eden gençlerin bulabildiği olanaklardan daha çoğunu sağlayan bir sistemdir. Ders yılına girilirken yazışma yoluyla yüksek öğrenimden yararlanacak gençlerin ders notlarından büyük bir bölümü basılmış, gönderilmeye hazır halde idi. Bu sistemden yararlanan gençlerin hiçbiri not sıkıntısı çekmeyecektir. Başka birçok ülkelerdekinden farklı olarak ayrıca, yaz aylarında, boşalan okul binalarından yararlanılarak, gençlerin hocalar gözetiminde ders görmesi, laboratuvar, atölye çalışması yapılması sağlanacaktır. Bu alanda hem gece hem gündüz eğitimi yapılacağı için, çalışarak yaşamlarını kazanan gençler de o yaz kurslarından yararlanabileceklerdir. Ayrıca yazışma yoluyla eğitimin televizyonla desteklenmesi için de hazırlıklara hükümetimiz tarafından başlanmıştır. Yazışma yoluyla yüksek öğrenim yapanlara verilecek diploma da, öteki öğrencilere verilen diplomalarla eşdeğerde olacaktır.

Bunların dışında sorunu kaynağında çözmek için Orta Öğretime yeni bir düzen getirmenin kararları alınmış, hazırlıkları yapılmıştır. Bu eğitimle plân hedeflerini bağdaştıran bir düzen olacaktır. Çocukların eğilimleri ve istekleri değişirse, ona göre eğitim dallarını da değiştirebilmelerine olanak sağlayan bir düzen olacaktır. Eğitimde kimse- nin önü kapanmayacaktır, eğitim için kimse geç kalmış olmayacaktır. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesi, olanak eşitliğine dönüşecektir ve Anayasa sayfalarından toplum yaşamına geçerek gerçeklik kazanacaktır.

Gençlik Barışı

CHP Hükümeti zamanında gençliğe barış ve huzur da getirildi. Yıllardan beri analar babalar ilk kez çocuklarını kaygı duymadan okula gönderebilir duruma geldiler. 12 Mart öncesinde ve sonrasında yıllardır korunan ve teşvik edilen sağcı şiddet eylemcileri gene ayaktaydılar. Saldırılarına geçmek için fırsat kolluyorlardı. Fakat bu fırsatlar kendilerine verilmedi. Yer yer olay çıkartmaya kalkıştılar, fakat bütün olaylar çıktığı yerde söndürüldü. Hemen hiçbir gencin burnu kanamadı.

Genel af, Mecliste koalisyon ortağımızın sözünü çiğnemesine ve engellemesine rağmen, Anayasa Mahkemesi kararıyla istediğimiz gibi gerçekleşti. Biz örnek aldığımız Batı demokrasilerinin ilkelerine uygun olarak, siyasal suç diye, düşünce suçu diye, bir suç türü kabul etmiyorduk. Eylem suçu olabilirdi. Ama demokrasilerde siyasal suç veya düşünce suçu olamazdı. Gerçekleşen af, CHP'nin vermiş olduğu söze uygun olarak, siyasal suçlardan ve düşünce suçlarından hüküm giymiş olanları da kapsamına aldı. Sağcı muhalefetin bekleyişleri boşa çıktı. Ne kan döküldü, ne anarşi hortladı. Ne zamana kadar?... CHP Hükümetten ayrılıp da şiddet eylemcileri, özellikle sağın şiddet eylemcileri, bütün sağ partilerce desteklenen şiddet eylemcileri, meydana yeniden boş buluncaya kadar..

Yeni Kışkırtmalar ve Tertipler

Acı fakat görünür gerçek odur ki, Türkiye'de sağcı güçlerden büyükçe bir bölümü özgürlükçü demokrasiden ürker duruma gelmişlerdir. Çünkü Türk toplumunun bugünkü gelişme ve bilinçlenme düzeyinde özgürlükçü demokrasinin artık ancak demokratik solu, daha doğrusu halkı iktidara getireceğini görmüşlerdir.

Bundan duydukları ürküntü nedeniyle de, bazı sağcı çevreler Türkiye'de özgürlükçü demokrasinin yeniden şiddet eylemlerine, sağ-sol çatışmalarına yol açacağı kanısını yaymak için sun'i tertipler sahneye koymaktadırlar. CHP'nin hükümetten kesin olarak ayrılma kararını verdiği ve ayrıldığı günlerden bu yana sağcı şiddet eylemcilerinin saldırganlıkları artmaktadır. Bunların bir masum kurbanı, bir Adana'lı işçi, günlerdir hastanede can çekişmektedir.

Amaçları, şiddet eylemlerinden en çok uzak durmak isteyen gençleri bile, canlarını ve okullarını korumak üzere savunmaya icbar

etmektir. Fakat demokrasinin değerini bilen gençler bu oyuna gelmeyeceklerdir, bu tuzağa düşmeyeceklerdir. CHP'li gençlere düşen en büyük ödev de, silâhların üstüne silâhsız giderek, zorbaların karşısına hoşgörülle ve tahammülle çıkarak ülkemizde ve gençler arasında demokratik barışı korumaktır. Bu yönde en büyük desteği halktan görecektir.

Bir süre hükümetin başında bulunmuş bir insan olarak, yetkiyle ve bilgiyle söylüyorum, Türk devletinin gücü, Türk polisinin iyi niyeti ve yeteneği, eğer azmedilirse, bu olayları önleyecek veya çıktığı yerde söndürecek güçtedir. Bu olayları hele okullarda, yurtlarda çıkarılan olayları önceden öğrenememenin ve önleyememenin mazereti yoktur.

Bu vesileyle, hükümetçe bu kez sıkıyönetimin uzatılmasına gerekçe olarak gençlik olaylarının da gösterilmesini yadırgadığımızı belirtmek isterim. Sıkıyönetim ilân edildiğinde böyle olaylar yoktu. Hükümetimiz görev başında kaldığı sürece böyle olaylar yoktu. Sıkıyönetim Kıbrıs Barış Harekâtı nedeniyle ilân edilmişti. Gençlik olaylarını önlemeye, sorumluluğunu bilir bir devlet yönetiminin, tarafsız kalabilen bir devlet yönetiminin, sıkıyönetimsiz de gücü yeter. Gücü yeteceğini biz en zor bir dönemde gösterdik.

Adana'daki son üzücü olayı tasvip etmediğini Sayın Türkeş açıkladı. Bu açıklamasına elbette sevindik. Ama bu açıklamayı içtenlikle yaptıysa, o zaman karşı karşıya bulunduğumuz sorunun kaynaklarını daha başka yerlerde de aramak gerektiği ortaya çıkar. Bunun böyle olduğu da ortadadır. Çünkü bütün sağ partiler, saldırıları düzenleyen küçük sağcı gençlik topluluklarının ardında toplanmışlardır, onlara yaranma, onları kullanma yarışına girmişlerdir. Bu, demokrasimiz adına utanılacak bir durumdur. Bundan sonra çıkacak her gençlik olayında en büyük sorumluluk, böylesine sorumsuzca davranan partilerin olacaktır.

DEMOKRATİK SOL

Sayın Delegeler, değerli yurttaşlarım,

Konuşmamın son bölümünde, birkaç ay öñre yaptığımız Tüzük Kurultayı ile CHP'nin tüzüğüne giren ve doğrultusunu, dünya görüşünü tanımlayan «demokratik sol» kavramı üzerinde de kısaca durmak isterim.

Her partide yer yer ve zaman zaman ortaya çıkabilecek, hele kongreler sırasında büsbütün artabilecek guruplaşmalar ve görev yarışmaları görülür. Birkaç aydır CHP'de de bu guruplaşmalara bir düşünce ayrılığı görüntüsü verilir gibi oldu veya böyle bir izlenim yayıldı. Ben bu görüntünün ve izlenimin yanıltıcı olduğu kanısındayım. CHP'deki halkla bütünleşme ve tutarlılık artık onu hiçbir zaman demokratik sol doğrultudan ayıramayacak güçtedir. Bazı düşünce ayrılıkları elbette olabilir. Fakat, bugüne kadar ben bu ayrılıkların doğrultumuzdan sapmalar ölçüsüne vardığı veya yaklaştığı izlenimini edinmedim. Eğer yanılıyorsam, eğer böyle eğilimler varsa bunların açıkça ortaya konma, tartışılma ve mümkünse uzlaştırılıp giderilme yeri burasıdır, Kurultayımızdır. Geride bıraktığımız yıllar CHP'de en çetin, en ileri tartışmaların tam bir demokratik özgürlük içinde ve demokratik olgunluk içinde yapılabileceğini göstermiştir.

CHP'nin benimsediği anlamda demokratik sol kavramının içeriğinin belirsiz olduğu yolundaki düşüncelere de katılamıyorum. Ama bu konuda da yanılıyor olabilirim. Eğer yanılıyorsam, eğer böyle bir belirsizlik gerçekten varsa, bunun giderilme yeri de, en başta, burasıdır, Kurultayımızdır.

Onun için dileğim şudur : Ana Sorunlar Komisyonumuz, uygun görürseniz, öncelikle bu konuyu ele almalıdır. Bu konuda bir belirsizlik bulunduğu kanısında olan arkadaşlarımız varsa, Kurultayımız, hiç kuşkusuz, bu belirsizliği giderebilecek, parti yönetimine de bu bakımdan ışık tutup yön verebilecek yetenektir. Bunu bütün içtenliğimle ve inancım ile söylüyorum.

Benim şu ana kadar koruduğum düşünceye göre, CHP'nin demokratik sol felsefesinin doğrultusu bellidir, temel unsurları bellidir, içeriği bellidir. Ancak demokratik sol tutumun uygulamayla ilgili bazı ayrıntıları bakımından henüz bazı boşluklar veya belirsizlikler olabilir.

Kaldı ki, biraz önce de belirttiğim gibi, bizim demokratik sol anlayışımız belli ve tutarlı bir doğrultuyu gösterir ama kalıplaşmış katı formüllerden oluşmaz. Hakça ve insanca düzen ülküsüne erişmek için izlediği doğrultudan sapmaksızın, değişen ihtiyaçlara göre, değişen tedbirler ve çözümler getirir.

Dünyamız hızlı bir değişim içindedir, Türk toplumu dünyadan da hızlı bir değişim içindedir. O bakımdan her adımda ve her gün yeni ihtiyaçlarla karşılaşmamız ve bu yeni ihtiyaçlarımızın bizi demokratik sol doğrultuda yeni çözümler ve tedbirler oluşturmaya yöneltme-

si doğaldır. Nitekim biraz önce böyle bir somut ihtiyacı ben de belirtmiş ve takdirlerinize sunmuş bulunuyorum. Bazı temel ihtiyaç maddeleriyle ve girdilerle ilgili olarak önerimi yapmış bulunuyorum.

CHP'nin demokratik sol tutumu, demokrasiye, özgürlükçü demokrasiye ağırlık veren bir sol tutumdur. Klasik özgürlükçü demokrasi-den de bir bakıma daha ileri bir aşamadır. Çünkü demokrasiye ekonomik ve sosyal alanlarda da gerçeklik kazandırmayı öngörür. Bunun için de millî egemenlik kavramını halk iktidarı kavramıyla bütünleştirir. Halk iktidarı ise ancak halkın ekonomik gücünün artmasıyla; bireylerin veya varlıklı zümrelerin ekonomik gücünden daha üstün hale gelmesiyle sağlanabilir.

Bizim demokratik sol anlayışımıza göre bunu sağlamanın yolu, tüm üretim araçlarını kamulaştırmak değildir. Özellikle Türkiye gibi gelişme halindeki bir ülkede elbette bir ölçüde buna da gerek vardır. Ama bunun ölçüsünü özgürlükçü demokrasiye gölge düşürmeyecek bir noktada tutmak gerekir. Dünyadaki açık ve kesin örneklerinden görüyoruz ve biliyoruz ki tüm üretim araçlarının devletleştirildiği ülkelerden hiçbirinde bizim benimsediğimiz anlamda özgürlükçü demokrasi gerçekleşmemiştir. O ülkelerde halk iktidarı değil, halkın üstünde bürokratlar iktidarı oluşabilmiştir.

Kaldı ki, aşırı ve katı bir bürokrasiyle çağdaş ekonomi kolay kolay bağdaşamayacağı için, bütün üretim araçlarının devletleştirilmesi ekonomik gelişme bakımından da sanıldığı kadar yararlı olamamaktadır.

Bizim demokratik sol anlayışımız ekonomik güçle siyasal gücün ayrılmazlığı noktasından hareket eder. Ekonomik güç devlette yoğunlaşmışsa, siyasal güç de devlette yoğunlaşır. Ekonomik güç özel sektörde yoğunlaşmışsa, siyasal güç de özel sektörde yoğunlaşır. Biz elbette özel sektöre de hak tanırız; devlete de ekonomiye ve topluma yön verebilmesi için gerekli hakları ve yetkileri tanırız. Fakat hepsinin üzerinde halk olmalıdır, hepsi halkın gözetiminde ve denetiminde olmalıdır. Kısacası, iktidarda halk olmalıdır. Bu da ancak halkın en büyük, en etkin ekonomik güç durumuna gelmesiyle gerçekleşebilir. Biz onu sağlamaya çalışıyoruz. Onun için halk sektörünü gerçekleştirmeye uğraşıyoruz. Son yıllarda halkımızda beliren eğilimler toplumu zaten bu yola doğru zorluyor. Sanırım başka hiçbir gelişme halindeki ülkede görülmeyecek ölçüde, köylümüz - işçimiz, zor yaşam koşullarına rağmen yapabildiği tasarrufu ortak yatırımlara yöneltmek istemekte ve bütün güçlüklerle rağmen de yöneltebilmektedir.

Sık sık söylediğim gibi, aslında halk sektörünü biz icat etmedik. Biz sadece halkın içinden doğmakta olan bir oluşumun adını koyduk ve yolunu açmaya çalışmaktayız. Biz açamasak da, bize açtırılmasa da, topraktan, doğadan aldığı güçle kayaları delen filizler gibi halk sektörü bozuk düzenin kabuğunu çatlatmaktadır artık.

Demokratik sol, amaçta olduğu kadar araçlarda ve yöntemde de demokratiktir. Bizim benimsediğimiz anlamda demokratik solculuk, tepeden inme değil, temelden yükselme solculuktur. Halka rağmen solculuk değildir, halk solculuğudur. Onun içindir ki, ötedenberi söylediğim gibi, bizim solculuğumuzun sınırını halk çizer ve çizecektir.

Biz bunu söyledikçe bazı kuruntulu çevreler :

— Ya günün birinde halk, işi komünizme kadar vardtırmak isterse, diye kuşkulanırlar.

Bu kuşukular yersizdir. Çünkü Türk halkı özgürlükçü demokrasi-nin değerini çok iyi bilmektedir. Onu en küçük ölçüde tehlikeye sokabilecek bir rejime yönelmesi söz konusu değildir.

Burada başka bazı çevrelerin bir yanılgısına da değinmek isterim : Bizden daha solda olmak, bazılarının gözünde bizden daha ilerici olmaktır. Bu da doğru değildir. 50 yıl - 100 yıl öncenin çok değişik koşullu toplumlarında oluşmuş bazı sol teorileri, kuramları, çağımızın Türk toplumuna uygulamaya kalkışmak, bence ilerencilik değildir, hattâ bir anlamda gericiliktir.

İlerici solculuk, gerçekçi solculuktur. Solda geçerlilik, en az kuramsal tutarlılık kadar önemlidir. Görünüşte çok tutarlı kuramlar, teoriler oluşturulabilir ama o kuramlar eğer yaşayan, gelişen bir toplumun koşulları içinde gerçeklik kazanamıyorsa, uygulanabilirlik kazanamıyorsa kime ne yarar sağlar ? CHP'nin demokratik sol anlayışının, bugünkü Türk toplumunun koşulları içinde tutarlılığı da, geçerliliği de ıspatlanmıştır. Başka bütün sol akımlar darmadağın olurken, CHP nin sol anlayışı, üzerine baskılar geldikçe güçlenmiştir, itildikçe kökleşmiştir; ve CHP'deki sol oluşumun önlenmesi için her tedbire başvurulduğu dönemde CHP, açıktan «ben demokratik soldayım» diye haykırarak, «ben düşünce suçu, siyasal suç kabul etmiyorum» diye haykırarak ve türlü bölünmelere rağmen, Türkiye'nin en çok oy alan partisi olmuştur. Aradan bir yıl geçmeden de bir seçim yapılırsa belki tek başına iktidara gelebilecek partisi olmuştur. En çetin koşullar altında muhalefet yaparak hükümet kurabilecek noktaya gelmiştir, en çetin koşullar altında da hükümet görevini yaparak tek başına iktidar olabilecek aşamaya ulaşmıştır.

Bizim demokratik sol anlayışımız, toplumun mutluluğunu yalnız maddî refah artışında gören bir solculuk da değildir. Maddî refahı, maddî refahın adaletli dağılımını elbette hakça bir düzenin temel unsurlarından biri sayarız. Ama bunun ötesinde CHP'nin demokratik sol anlayışı, en büyük değeri insanın manevî alanda zenginleşmesinde görür. İnsanın manevî alanda zenginleşebilmesi için de, maddî güçlüklerden ve engellerden kurtulması kadar, manevî gelişmesinin önündeki engellerden de kurtulmasını gerekli sayar. Onun için sınırsız düşünce özgürlüğünü kendi demokratik sol anlayışının temel ilkelerinden biri olarak benimser ve «toplum yararı» bahanesiyle de olsa düşünce özgürlüğüne sınırlamalar getirebilecek her türlü sol anlayışı reddeder.

Bizim demokratik sol anlayışımız gerçekçi olduğu için ve Türk toplumunun gerçeklerinde olduğu için, kalkınmanın köylüden başlamasını ister. Oysa bazı Batı toplumlarında oluşmuş sol doktrinleri tek «bilimsel» gerçek olarak görenler, o doktrinleri Türk toplumuna uygulamaya kalkıştıkları vakit, köylüyü ne yapacaklarını, nereye koyacaklarını bilemezler. Sonunda kendileri için çıkar yolu köylü gerçeğine gözlerini kapatmakta bulurlar. Fakat bu, kendileri için çıkar yol olsa da, Türk toplumu için ve Türkiye'de solun geçerlilik kazanabilmesi için çıkar yol değildir.

Toplum gerçeklerinden kopan bir sol hareket halktan da kopar. Halktan kopunca neye, kime dayanarak ayakta durabilir, tutunup gelişebilir? Egemen güçler zaten karşısında olacaktır ve onu ezmek için fırsat kollayacaktır. Halk da onu benimsemezse, sol nasıl gelişebilir?..

CHP'nin son yıllardaki başarısı Türk halkının demokratik solu anlamayacağı ve desteklemeyeceği sanısını kesinlikle yalanlamıştır. Bugün Türk halkının, siyasal, sosyal ekonomik sorunlarla ilgili olarak anlamayacağı şey yoktur.

Bunlar temelde halkın sorunlarıdır ve Türk halkı kendi sorunlarının bilincine ermiştir. Yeter ki halkla konuşurken halkın dili kullanılsın, yeter ki sol hareket geliştirilirken özgürlüğe bağlı ve barış içinde yaşamak isteyen Türk halkına ters düşülmesin..

Bizim demokratik sol tutumumuzun gücü de, gerçekçiliği de, ilericiliği de halkla bütünleşmemizden gelmektedir.

Bilgiççe sözler kullanıp daha ağızlarını açarken halktan kopan bazı kimselerin ilericilik iddiaları karşısında hiçbirimizin küçüklük duygusuna kapılmasına gerek yoktur. Bizden daha solda olanlar vardır, ama bugünün Türkiye'sinde bizden daha ilerici olanlar yoktur.

Bu Kurultayımızda ve uygun görürseniz yayınlayacağımız Bildiride demokratik sol anlayışımızı bir kere daha belirtirken, kendimize güvenmemiz, yolumuzun doğruluğuna inanmamız için her neden vardır.

PROGRAM VE TÜZÜK

Bu Kurultayda programımızın da yeniden ele alınabilmesini istedim. Program değişikliği hazırlığı ile kendim yakından ilgilenmek istiyordum. Geçirdiğimiz siyasal bunalımlar içinde bu olanağı bulamadığım için değerli arkadaşlarımın beni başışlayacaklarını umarım. Fakat öyle umuyorum ki, bundan birkaç ay önce bir Tüzük Kurultayı toplayarak Tüzüğümüzü hemen tümüyle değiştirdiğimiz gibi, birkaç ay sonra da, eğer isterseniz, sırf yeni programımız üzerinde çalışacak bir Kurultayı toplayabiliriz.

Yeni Tüzüğümüz, örgütümüze halkla daha çok bütünleşme olanağını sağlayan bir tüzüktür. Bu Tüzüğün bazı hükümlerinin bu Kurultaydan önce uygulanması olanağı yoktu. Fakat bu Kurultaydan sonra Tüzüğün bütün yeni hükümleri tam olarak uygulanabilecektir. Ve böylece CHP, yalnız parti - içi demokrasi yolunda daha ileri bir adım atmış olmayacaktır; ülkemizde partiler demokrasisi için de yeni bir aşama sağlanmış olacaktır.

GERÇEK MİLLİYETÇİLİK

Değerli arkadaşlarım, sözlerimi bitirmeden önce son günlerde çokça sözü edilen milliyetçiliğe de kısaca değinmek isterim :

Konuşmamın büyük bölümünü ayırdığım dış politikamızı temel ilkeleriyle ve uygulamasıyla anlatırken sanırım kanıtlayabildiğim gibi, gerçek ve çağdaş milliyetçiliği, güvenliğimizi ve bağımsızlığımızı olduğu kadar halkımızı da koruyan, sömürüden esirgeyen milliyetçiliği, CHP temsil etmektedir. Kısa bir süre içinde haşhaş sorununu çözen, «milliyetçi cephe» kurma heveslilerinin engellemelerine rağmen çözen kimselere karşı; toprağımızın ve denizlerimizin altındaki millî servetlerimizi herkesten çok savunanlara karşı; yıllar boyunca müzminleşmiş Kıbrıs sorununu çözenlere karşı; dünyada Türkiye'nin saygınlığını en yüksek noktasına ulaştıranlara karşı, her türlü dış baskıya rağmen Türk milletinin haklarını en ileri ölçüde koruyanlara karşı «milliyetçi cephe» oluşturmağa kalkışanlar, karşılarında Milleti bulur-

lar; geçen hafta Adana'da da söylediğim gibi, böylesine gerçek dışı bir temel üzerine hükümet kuramazlar, ancak hayal kurabilirler.

SEÇİM KAÇINILMAZDIR

Artık hükümet sorununa seçimden başka, daha doğrusu halkın getireceği çözümden başka bir çözüm yolu bulunamayacağı belli olmuştur. Seçimden en çok ürkenler için bile seçim kaçınılmaz olmuştur. Öyle inanıyorum ki, yakında seçimler yapılacaktır ve bu seçimler ülkemizde halk iktidarının başlangıcı olacaktır ve ufukta ilk ışıkları 1973 seçimleriyle görülen ak günlerin bütün aydınlığını ülkemize getirecektir.

Halkla birlikte, halkın içinde, o aydınlık günlerin yılmaz öncüleri olan siz değerli ülküdaşlarıma başarılar dilerim, sevgiler, saygılar sunarım.

XXII. KURULTAYIN DEMOKRATİK SOL KONUSUNDAKİ BİLDİRİSİ

**14 - 15 ARALIK 1974 TARİHLERİNDE ANKARA'DA TOPLANAN
CUMHURİYET HALK PARTİSİ YİRMİ İKİNCİ KURULTAY'I,
AŞAĞIDAKİ HUSUSLARI TÜRK KAMU OYUNA BİLDİRMEYİ
BİR GÖREV SAYAR**

1 — Cumhuriyet Halk Partisi demokratik sol bir partidir.

2 — Partimiz, bu aşamaya hem özgürlükçü demokrasi, hem de sol politika bakımından çeşitli sınavlar vererek ve bu sınavların hepsinden başarıyla çıkarak ulaşmıştır.

Partimiz bu sınavları 12 Mart öncesinin ve sonrasının güç koşulları altında vermiştir. 12 Mart öncesinin karanlık günlerinde sorumsuz yönetime ve anarşiye karşı vermiştir. 12 Mart sonrasının karanlık günlerinde diktaya ve baskıya karşı vermiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi, bu her iki dönemde de özgürlükçü demokrasiyi savunmuştur savunmakla da kalmamış, onun Türkiye'deki tek güvencesi olmuştur.

Her iki dönemde de emeğiyle geçinen geniş halk kütlelerinin, köylünün, işçinin, küçük esnaf ve sanatkârın, dar gelirli memurun ekonomiye ve siyasal iktidara egemen olması gereğini savunmuştur.

3 — Cumhuriyet Halk Partisinin demokratik sol anlayışı, bir ülkü ve ilke birliğine dayanır.

Ülkümüz, kimsenin kimseyi ezemeyeceği, sömüremeyeceği, insan kişiliğinin her türlü toplumsal engelden kurtulmuş olarak özgürce gelişebileceği dinamik, yaratıcı ve hakça bir düzen kurmaktır.

Temel ilkemiz ise, bu ülkeye doğru, demokrasi kuralları içinde ilerlemektir.

4 — Dünya hızlı bir değişim içindedir. Türk toplumu dünyadan da hızlı bir değişim içindedir. O bakımdan her adımda ve hergün yeni ihtiyaçlarla karşılaşmamız ve bu yeni ihtiyaçlarımızın bizi çözümler ve tedbirler oluşturmaya yöneltmesi doğaldır.

Hiçbir siyasal hareketin yaşayan, gelişen bir toplumun koşullarından soyutlanamayacağına, soyutlanırsa geçerlilik kazanamayacağına inanan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yukarıda belirttiğimiz ülkü ve ilke birliğine dayanan demokratik sol anlayışı, bu nedenle kalıplaşmış formüllerden oluşmaz. Hakça ve insanca düzen ülküsüne erişmek için izlediği doğrultudan sapmaksızın toplumun değişen ihtiyaçlarına göre, değişen tedbirler ve çözümler getirir. O bakımdan, Cumhuriyet Halk Partisi'nin sol anlayışı donmuş bir sol anlayışı değildir,

devamlı bir arayış ve gelişme içinde olan bir sol anlayışıdır. Bu niteliğiyle, öteki bütün sol akımların hepsinden daha ileridir.

5 — Cumhuriyet Halk Partisinin solculuğu başka sol öğretilerden esinlenen, kendi dışındaki sol akımların uzantısı olan bir solculuk da değildir. Yukarıda da söylediğimiz gibi çeşitli sınavlardan geçerek oluşturduğu, içeriğini ülkemiz ve ilkemiz doğrultusunda ve çevresinde ve toplumumuzun o günkü ihtiyaçlarına göre yetkili kurullarında saptadığı özgün bir solculuktur.

6 — Ülkümüz olan insanca ve hakça bir düzenin ancak özgürlükçü demokrasi içinde gerçekleşeceğine inanıyoruz.

Onun içindir ki, Cumhuriyet Halk Partisi'nin demokratik sol tutumu demokrasiye, özgürlükçü demokrasiye ağırlık veren bir sol tutumdur. Her bakıma, bu klasik özgürlükçü demokrasiden de daha ileri bir aşamadır. Çünkü, demokrasiye ekonomik ve toplumsal alanlarda da gerçeklik kazandırmayı öngörür. Bunun için de millî egemenlik kavramını halk iktidarı kavramıyla bütünleştirir. Halk iktidarı ise ancak halkın ekonomik gücünün artmasıyla; bireylerin veya varlıklı zümrelerin ekonomik gücünden daha üstün hale gelmesiyle sağlanabilir.

7 — Cumhuriyet Halk Partisi'ne göre halkın ekonomik gücünün bireylerin veya varlıklı zümrelerin ekonomik gücünden daha üstün hale gelmesinin yolu tüm üretim araçlarını kamulaştırmak değildir. Özellikle Türkiye gibi gelişme halindeki bir ülkede elbette bir ölçüde buna da gerek vardır. Ama bunun ölçüsünü özgürlükçü demokrasiye gölge düşürmeyecek bir noktada tutmak gerekir. Dünyadaki açık ve kesin örneklerinden görüyoruz ve biliyoruz ki tüm üretim araçlarının devletleştirildiği ülkelerden hiçbirinde bizim benimsediğimiz anlamda özgürlükçü demokrasi gerçekleşmemiştir. O ülkelerde halk iktidarı değil, halkın üstünde bürokratlar iktidarı oluşabilmiştir.

Kaldı ki, aşırı ve katı bir bürokrasiyle çağdaş ekonomi kolay kolay bağdaşmayacağı için, bütün üretim araçlarının devletleştirilmesi ekonomik gelişme bakımından da sanıldığı kadar yararlı olamamaktadır.

8 — Bizim demokratik sol anlayışımız ekonomik güçle siyasal gücün ayrılmazlığı noktasından hareket eder. Ekonomik güç devlette yoğunlaşmışsa, siyasal güç de devlette yoğunlaşır. Ekonomik güç özel sektörde yoğunlaşmışsa siyasal güç de özel sektörde yoğunlaşır. Biz elbette özel sektöre de hak tanırız; devlete de ekonomiye ve topluma yön verebilmesi için gerekli hakları ve yetkileri tanırız. Fakat hepsinin üzerinde halk olmalıdır, hepsi halkın gözetiminde ve denetiminde olmalıdır. Kısacası, iktidarda halk olmalıdır. Bu da ancak halkın en büyük en etkin ekonomik güç durumuna gelmesiyle gerçekleşebilir. Bunun yolu da, 1973 Akgünlere bildirgesinde öngördüğümüz halk sektörünün biran önce kurulmasıdır, bizim iktidarımızda, halk sektörü ekonomisinin en geniş sektörü olacaktır. Halk sektörü bağımsız bir sektör olacaktır.

9 — Demokratik sol, amaçta olduğu kadar araçlarda ve yöntemde de demokratiktir. Bizim benimsediğimiz anlamda demokratik sol-

culuk, tepeden inme değil, temelden yükselme solculuktur. Halka rağmen solculuk değildir, halk solculuğudur.

Bizim demokratik sol anlayışımız, toplumun mutluluğunu yalnız maddî refah artışında gören bir solculuk da değildir. Maddî refahı, maddî refahın adaletle dağılımını elbette hakça bir düzenin temel unsurlarından biri sayarız. Ama bunun ötesinde CHP'nin demokratik sol anlayışı, en büyük değeri insanın mânevî alanda zenginleşmesinde görür. İnsanın manevî alanda zenginleşebilmesi için de, maddî güçlüklerden ve engellerden kurtulması kadar, manevî gelişmesinin önündeki engellerden de kurtulmasını gerekli sayar. Onun için sınırsız düşünce özgürlüğünü kendi demokratik sol anlayışının temel ilkelerinden biri olarak benimser ve «toplum yararı» bahanesiyle de olsa düşünce özgürlüğüne sınırlamalar getirebilecek her türlü sol anlayışı reddeder.

10 — Bizim demokratik sol anlayışımız, çeşitli kesimleri birbiriy-le çatışan değil, barış içinde yaşayan bir toplum öngörüyor. Böyle bir toplumun ancak demokratik sol bir iktidar tarafından sağlanabileceği de 7,5 aylık kısa hükümet süremizde açıkça kanıtlanmıştır.

CHP Kurultayı olarak, Ecevit hükümetinin işbaşından ayrılmasından sonra ortaya çıkan şiddet hareketlerini kınıyoruz. Gençleri silâhli eylemlerden kaçınmaya, görevlileri de yetkilerini tam, ancak tarafsız biçimde kullanarak bu olayların rejim açısından tehlikeli boyutlara ulaşmasını önlemeye çağırıyoruz.

11 — Cumhuriyet Halk Partisi'nin demokratik sol anlayışı, bugünkü Türk toplumunun koşulları içinde tutarlılığı da, geçerliliği de ispatlanmış bir sol anlayıştır.

Gerçekten, başka bütün sol akımlar darmadağın olurken, Partimizin sol anlayışı üzerine baskılar geldikçe güçlenmiştir, itildikçe kökleşmiştir. Partimiz ise en çetin koşullar altında muhalefet yaparak hükümet kurabilecek noktaya gelmiştir; en çetin koşullar altında da hükümet görevini yaparak tek başına iktidar olabilecek aşamaya ulaşmıştır.

12 — Kurultayımız Türkiye'nin bugün karşı karşıya bulunduğu iç ve dış sorunların ancak demokratik sol politikayı savunan Cumhuriyet Halk Partisi iktidarınca çözümlenebileceği inancı içindedir.

Bu inanç geniş halk kütleleri tarafından da paylaşılmakta ve halkımız üç aya yakın bir süredir devam eden hükümet bunalımının tek çözüm yolu olarak erken seçimi görmektedir.

Dış ilişkilerimizin ulusal çıkarlarımıza uygun biçimde yürütülmesi, ekonomik sorunlarımıza cesaretli çözümler getirilmesi ve rejimin esenliğe kavuşması, ancak, erken seçimle kurulacak güçlü bir hükümetin işbaşına gelmesiyle mümkündür.

Kurultayımız, artık tüm halkımızın isteği haline gelen erken seçim gereğini zamanında gören ve benimseyen CHP Meclis Grubunun kararını takdirle karşılamakta ve grubumuzun bu tutarlı davranışının inançla sürdürülmesi gereğine inanmaktadır.

04SA 1207

ULB Halle

3/1

000 161 08X

